СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ПОСЛЕ СВЕТСКОГ РАТА

ОД 96—102 САСТАНКА

ОД 14. ДЕЦЕМБРА ДО 21. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД.

БЕОГРАД

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
БЕОГРАД — 1920.

Digitized by Google

Digitized by Google

96. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДРЖАН У БЕОГРАДУ 14. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД.

Председавао потпредседник **Љуба Р. Јовановић.**

Секретари: **Пера Јовановић** и **Маринко Станојевић.**

Присутни су били г. г. Министри: г. Председник Министарског Савета, г. Министар Грађевина, г. Министар Финансија, г. Министар Војни, г. Министар Трговине и Индустрије.

Почетак у $9^3/_4$ часова пре подне.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** – Отварам 96. редовни састанак Народне Скупштине.

Пре но што би приступили самоме раду Народне Скупштине, дозволите ми, да Вам саопштим да од дана, кад смо под неодољивом силом морали да напустимо престоницу Србије да у њој држимо седнице, изгубили смо много наших другова из Народне Скупштине.

Било је седница скупштинских на Крфу, у којима је саопштена смрт народних посланика; али како онда велики број народних посланика није био присутан седницама Народне Скупштине, то ћу понова да саопштим Народној Скупштини која су господа од народних посланика умрла и изгинула.

Од народних посланика који су остали у земљи умрла су ова господа: Тома Зафировић, народни посланик за варош Врању, убијен је од Бугара (чује се: Слава му!), даље, помрли су Миливоје Ђорђевић, Гаја Милорадовић, Михајло Ђорђевић, Љуба Ђорђевић, прота Герасим Поповић, а јуче и Алекса Ратарац.

Ван отаџбине, који су били евакуисани, умрли, су: Андра Николић, прота Милан Ђурић, Ђорђе Куртовић, Мита Михаиловић, Богдан Јанковић, Давид Симић, Димитрије Средојевић, Павле Булић и Чеда Урошевић.

Мислим да им устајањем одамо достојну пошту и да им кажемо: Бог да им душу прости!

(Сва г. г. посланици устају са узвиком: Бог да им душу прости).

Председништво ће упутити акт верификационом одбору да он поднесе Народној Скупштини извештај ко на места изгинулих и умрлих посланика треба да дође за народног посланика, и то ће се Скупштини саопштити.

Господин Милан Мостић, народни посланик, упутио ми је писмо, којим се извињава да због болести не може доћи на седнице Народне Скупштине. (Скупштина прима к знању).

Има реч г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Кад сам у почетку овога месеца чуо да ће се сазвати седнице Народне Скупштине, а пошто Председништво Скупштинско није било још у Београд стигло, да бих се њему обратио, ја сам упутио акт г. Министру Унутрашњих Дела, којим сам захтевао да се сазив седница Народне Скупштине саопшти и нашем посланичком колеги и моме партиском другу Триши Кацлеровићу, који се, по моме сазнању, у овом тренутку налази у Копенхагену у Данској.

Пре неки дан, кад сам г. потпредседника Скупштине видео овде у Београду, казао сам и њему такође да сазив седнице саопшти Кацлеровићу, и да то саопштење учини преко Министарства Унутрашњих Дела, које би било у стању да преко дипломатског заступништва у Копенхагену достави тај позив Кацлеровићу.

Ја бих молио Председништво да, ако то није до сад учинило, учини сад, те да тај народни посланик буде на седницама Народне Скупштине и отправља свој посланички рад и позив.

Друго је питање на председништво, а мислим, да могу од једанпут свршити оба питања, ово:

Још у новембру месецу 1914. год. Народна Скупштина донела је и потврђен је закон о помагању ратних невољника. Рат је створио толико невољника, а окупација је потенцирала ту невољу. Маси је безусловно потребно да Средишни одбор скупштински, предвиђен тим законом, који има да се стара око помагања невољника заједно са месним одбором, с места ступи у своју функцију.

Ја бих молио председништво Народне Скупштине да изјави: хоће ли настати да средишни одбор одмах ступи у функцију и одмах отпочне рад на помагању невољника, а у најочајнијој невољи је пола масе становништва и по вароши и по селима.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — На прво питање г. Лапчевића могу рећи ово: да сам ја ондашњег Министра Унутрашњих Дела, који је позвао народне посланике да дођу у сед-

Digitized by Google

нице, питао и добио обавештење, да је нашем дипломатском заступништву у Копенхагену телеграфисано да г. Кацлеровићу саопшти позив у Народну Скупштину. Да ли је то посланство учинило или не, г. Министар није могао да ми одговори, јер и он то не зна, пошто није добио никакав извештај.

Што се тиче другог питања о Средишном одбору г. Председник Министарског Савета то ће објаснити.

Има реч Г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета, **Стојан М. Протић.** — Закон о Средишном Одбору једном одлуком Министарског Савета на Крфу суспендован је до састанка Народне Скупштине. Нашло се, да су се прилике, под којима је закон постао и за које је био срачунат и намењен, сасвим измениле нашом евакуацијом и приликама целог нашег народа, које су настале. Сад се Народна Скупштина састаје поново; она је на окупу, и ми смо у једној седници нове Владе донели одлуку да тај закон сада ступи у живот. Да би пак он ступио у живот, ја сматрам за дужност, да то поменем, и ако су мишљења о том закону међу нама подељена, потребно је да Народна Скупштина Средишни Одбор попуни. У стању садашњем, у коме се налази, Средишни Одбор не може да функционише, јер нема довољан број чланова. У колико се сећам, а не могу да јамчим да је моје сећање тачно, попуну Средишног Одбора треба да изврши Народна Скупштина.

Тако то питање стоји.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Има реч г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Ако је то што је изјавио Господин Министар Председник одговор Председништва Скупштине, ја не могу тим одговором бити задовољан, а ја мислим да не може бити задовољна ни Народна Скупштина из овога простога разлога: Један се закон може укинути изричном и правилно донесеном одлуком оба законодавна фактора. Средишни Одбор је пак изишао из Народне Скупштине, и може се суспендовати само одлуком Народне Скупштине, а никако одлуком Министарског Савета.

Ја захтевам, а за то имам пуно разлога, не каквих ситних политичких и партиских, него разлога врло објективних, да се Средишни Одбор сместа успостави, и да га Народна Скупштина избором попуни у колико је упражњен. Јер не треба сметнути с ума да је прва брига Народне Скупштине, Владе и свих јавних радника: живо настојање да се спасе бар ово још мало народа што га рат и окупација није умлатила ни сахранила. Ја молим Председништво Народне Скупштине, да настане живо да се Средишни Одбор васпостави, а Влада је дужна са своје стране, да предузме и друге мере, да се ово заостало становништво ишчупа из беде у коју је запало.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Има реч г. Председник Министарства.

Председник Министарства, **Стојан М. Протић.** — Господо, ово је било једно питање, које је г. посланик ставио, и о њему, по природи самога акта, ми не можемо водити дискусију, а, разуме се по себи, да рад Владе и у том погледу као и у сваком другом подлежи критици. Ми, који смо имали о томе да решавамо, ми смо тако схватили и нашли, да тај закон не може да се примењује у оним приликама, када смо ми ту одлуку донели, Разуме се, могу мишљења о томе бити подељена, а како је ствар даље текла, ја сам изложио, а сада стоји до Народне Скупштине да изврши оно, што г. посланик жели.

Међутим г. посланик ће допустити да то није једини начин, на који се можемо старати о снабдевању земље и о помагању невољних у рату. Има и других начина, и тај је посао у приликама, у којима смо били, рађен како се могло и колико се могло. Према томе ја држим, да не би имало смисла да о томе даље говоримо, него да се првом приликом, кад Скупштина одређује дневни ред, стави на дневни ред избор и попуњавање Средишног Одбора.

Драг. Лапчевић. — Врло добро.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Господо, прећи ћемо на поделу Скупштине у секције.

Секретар, **Пера Јовановић.** — Господо, Скупштина може радити са 149 посланика. Господин потпредседник саопштио вам је, да је 16 наших другова умрло, на чија места треба да дођу посланици по реду са њихових листа. Од тих 16 посланика, 10 места се могу попуњавати, пошто њихове листе нису потпуно исцрпене, али шест места остају празна, Има једно место упражњено, а то је Јонче Тричковића који је дао оставку на посланички мандат и примио се положаја председника општине. Према томе има данас свега 149 посланика, и Скупштина ће бити подељена на седам секција тако, да пет секција имају по 20 посланика, а две секције по 22 посланика. А када остала господа посланици дођу и буду заклети, и они ће бити распоређени по секцијама.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Молим вас, треба претходно да се коцком изберу три контролора.

Секретар, **Пера Јовановић** извуче три листића са именима ове господе посланика: **Милош Бранковић, Крста Марковић и Д-р Милан Марковић,** (контролори заузимају своја места).

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Прелазимо на поделу Скупштине у секције. (Настаје подела Скупштине у секције).

Секретар, **Пера Јовановић** извлачи листиће и чита имена г. г. посланика за поједине секције.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Изволите саслушати како су подељене секције.

Секретар **Пера Јовановић** прочита имена г. г. посланика за поједине секције овим редом:

I СЕКЦИЈА

Јосиф Бојиновић, Поп Лазар Поповић, **Д-р Милан Марковић,** Михаило Срећковић, **Милија Батинић,** Милутин Трифуновић, Михаило М. Илић, **Милан Марјановић,** Милорад Драшковић, **Лазар Симоновић,** Крста Солујић, Михаило Трифунац, **Милан Мостић,** Костадин Пешић, Марко Ђорђевић, **Милутин Павловић,** Миладин Стефановић, **Маринко Станојевић,** Милутин Станојевић, **Јаша Продановић,** Милован Лазаревић.

II СЕКЦИЈА

Милован Сокић, Маринко Ивковић, Малиша Атанацковић, Михаило Јовановић, Марко Трифковић, Милан Исаковић, Милан Капетановић, Илија Михајловић, Јоца М. Селић, Василије Хаџи Миленковић, Илија Јоксимовић, Драгомир Драгојловић, Драгић Муцић, Драгиша Лапчевић, Риста Топаловић, Ранко Обрадовић, Јоца Јовановић, Д-р Драгољуб Аранђеловић, Атанасије Шарковић, Триша Кацлеровић, Бенцион Були.

III СЕКЦИЈА

Велислав Вуловић, Сретен Којић, Велислав Михаиловић, Д-р Велизар Јанковић, Д-р Станојло Вукчевић,Стојан Костић, Божа Јеличић, Стојан Рибарац, Бориводе Поповић, Богољуб Милошевић, Светозар Атанацковић, Димитрије Машић, Веља Вукићевић, Сава Бајкић, Драгољуб Јоксимовић, Сретен Милисављевић, Благоје Илић, Тихомир Драшковић, Тодор Станковић, Милош Бранковић, Урош Лаловић.

IV СЕКЦИЈА

Богдан Михаиловић, Драгутин Васић, Душан Ђорђевић, Стојан Протић, Драгутин Пећић, Д-р Пера Јовичић, Никола Живановић, Живојин Тајсић, Ђока Брачинац, Пера Јовановић, Никола Поповић, Ђорђе Давинић, Никола Мнтић, Никола Пашић, Сима Златичанин, Гаврило Николић, Антоније Живановић, Ђорђе Златковић, Анта Радосављевић, Обрен Вучићевић, Д-р Воја Вељковић.

V. СЕКЦИЈА.

Ђорђе Несторовић, Давид Карић, Живојин Шебић, Радисав Митровић, Ранђел Димитријевић, Тома Живанић, Светозар Мојковић, Андра Цветковић, Живојин Златановић, Мих. В. Илић, Урош Бркић, Драгољуб Божиновић, Радослав Томић, Никола Марковић, Рајко Гавриловић, Урош Ломовић, Д-р Војислав Маринковић, Д-р Дража Павловић, Живојин Рафаиловић, Живојин Златић, Драгољуб Илић.

VI. СЕКЦИЈА.

Ђорђе Вуковић, Драгољуб Симић, Сима Перић, Петар Вуксановић, Никодије Милетић, Жика Дачић, Михајло Шкорић, Мијаило Минић, Иван Пачићевић, Мих. С. Петровић, Милорад Павловић, Тихомир Костић, Илија Илић, Илија Анђелковић, Жика Микић, Сима Микић, Јован Витановић, Недељко Николић, Владимир Жујевић, Милинко Ристивојевић, Милоје Ж. Јовановић, Милорад Пузић.

VII. СЕКЦИЈА.

Д-р Александар Мијовић, Цветко Филиповић, Андрија Протић, Урош Симић, Чеда Костић, Андра Станић, Урош Трифуновић, Михаило Радивојевић, Алекса Жујовић, Лаза С. Поповић, Д-р Момчило Нинчић, Настас Петровић, Коста Стојановић, Настас Благојевић, Љубомир Р. Јовановић, Илија Пецић, Милутин Драговић, Рад. Агатоновић, Милош Вучинић, Крста Д. Марковић, Коста Тимотијевић, Светозар Ђорђевић.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Господо, дајем четврт часа одмора, а за време одмора молим да се секције конституишу.

(Настаје одмор).

(После одмора)

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Изволите чути, господо, како су се секције конституисале.

Секретар **Пера Јовановић.** — Могло се конституисати пет секција. Две секције остале су неконституисане, јер није било присутно довољно посланика из тих секција. То су четврта и шеста. Оне ће се конституисати идуће седнице.

Прва секција изабрала је за председника г. Јосифа Бојиновића, а за секретара Мих. Срећковића.

Друга секција изабрала је за председника г. Јоцу П. Јовановића, а за секретара г. Драгомира Драгојловића.

Трећа секција изабрала је за председника г. Д-р Станојла Вукчевића, а за секретара г. Велисава Михаиловића.

Пета секција изабрала је за председника г. Михаила В. Илића, а за секретара г. Живојина Златића.

Седма секција изабрала је за председника г. Настаса Петровића, а за секретара г. Светозара Ђорђевића.

Четврта и шеста секција конституисаће се накнадно.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Господо посланици, пошто ми је Влада изјавила да има данас врло важну министарску седницу, не можемо данас утврдити дневни ред за наредну седницу. Зато закључујем данашњу седницу, а другу заказујем за сутра у 10 часова пре подне, ради утврђења дневног реда за наредну седницу.

Прима ли Скупштина? (Прима).

Данашња је седница закључена.

Седница је закључена у $10^3/_4$ час. пре подне.

Видео секретар,
Пера Јовановић

Digitized by Google

97. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДРЖАН У БЕОГРАДУ 15. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД.

Председавао потпредседник **Љуба Р. Јовановић.**

Секретар **Пера Јовановић.**

Присутни су били г. г. Манистри: Председник Министарског Савета, Министар Трговине и Индустрије, Министар Финансија, Министар Унутрашњих Дела, Министар Просвете и Министар Правде.

Почетак рада у 11 часова пре подне.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Отварам 97. редовни састанак.

Изволите саслушати протокол прошлог састанка.

Секретар **Пера Јовановић** прочита протокол 96. редовног састанка.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Има ли примедаба на протокол? (Нема) Прима ли Скупштина прочитани протокол? (Прима.)

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите саслушати неколико молби.

Секретар **Пера Јовановић** прочита молбе које гласе:

Бр. 20. Суд општине царинске упућује списак сопственика којима је стока одузета од непријатеља приликом повлачења.

Бр. 33. А. Боцарић из Новог Сада, шаље композицију у фотографији за нов државни грб заједничке Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Бр. 34. Драгомир Ковачевић бив. књиговођа Управе Фондова моли за државну помоћ.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Ове се молбе упућују надлежном одбору.

Изволите саслушати предлог закона о ванредним кредитима.

Секретар, **Пера Јовановић,** прочита предлог закона о ванредним кредитима од 250,000.000 динара за покриће свију државних издатака:

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА
о Ванредним Кредитима у износу од 250,000.000 динара.

Члан 1.

Поред кредита одобрених законима о ванредним кредитима: од 29. јула 1914. год. у износу 90.000.000 динара, од 12. новембра 1914. год. у износу од 110,000.000 динара, од 14. априла 1915. год. у износу од 200,000.000 динара, од 13. августа 1915. у износу од 250,000.000 динара, од 30. септембра 1916. год. у износу од 200,000.000 — Народна Скупштина одобрава Министру Финансија ванредни кредит од 250,000.000 — дин. за покриће свију државних издатака.

Члан 2.

Одредбе члана 2., 3. и 4. закона о ванредним кредитима од 30. септембра 1916. год. остају у важности и у погледу кредита одобрених овим садањим законом.

Члан 3.

Овлашћује се Министар Финансија да може, по претходном одобрењу Министарског Савета, ради покрића кредита из чл. 1., закључивати код Сједињених Америчких Држава и дугорочне зајмове, али увек саобразно америчким законима о давању зајмова страним владама.

Члан 4.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија кад се обнародује.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Пошто је овај законски пројекат већ био у одбору и кроз одбор прошао, и начелна дискусија о њему свршена, то ће се ставити на дневни ред, кад Скупштина буде решила.

Изволите саслушати неколико интерпелација упућених на поједину г. г. Министре.

Секретар, **Пера Јовановић** саопштава интерпелације.

1.) Интерпелација г. Живојина Рафаиловића народног посланика на г. Председника Министарског Савета, о Друштвима и Установама, која су оснивала фондове са прилозима за помоћ Српском Народу.

2.) Интерпелација г. Живојина Рафаиловића народног посланика на г. Председника Министарског Савета, о пресуди смртне казне извршене над два официра као и извршење пресуде на заточења и пензионисања над официрима приликом покушаног атентата над Престолонаследником.

3.) Интерпелација народног посланика г. Живојина Рафаиловића на г. Министра Војног, о демобилисању свих обвезника из крајева, у којима је у марту месецу био букнуо устанак против угњетача Бугара 1917. године.

4.) Интерпелација г. Драгише Лапчевића народног посланика на г. Министра Унутрашњих Дела о васпостављању слободне штампе и немешању Врховне Команде у делокруг цивилних власти.

(Види ове интерпелације на крају састанка у прилогу 3а, 3б, 3в и 3г.)

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Изволите саслушати неколико питања упућених на г. г. Министре.

Секретар, **Пера Јовановић** саопштава ова питања;

Digitized by Google

1.) Питање г. Радослава Агатоновића народног посланика, о интернираним и заробљеним нашим грађанима и војницима који још нису враћени из Бугарске.

2.) Питање г. Радослава Агатоновића народног посланика на г. Председника Министарског Савета уједињене Краљевине Србије, Хрватске и Словеније, о накнади штете држави и појединцима приликом трогодишње окупације у Краљевини Србији од стране непријатеља.

3.) Питање г. Радослава Агатоновића народног посланика на г. Министра за снабдевање и обнову земље, о снабдевању нужних артикала за земљу до коначнога оправљања железничке пруге.

4.) Питање г. Тодора Станковића народног посланика на г. Министра Саобраћаја, о провозу избеглица који се већ налазе у Београду, као и оних који стижу из иностранства.

5.) Питање г. Тодора Станковића народног посланика на г. Министра Финансија, о исплати целокупног примања плата, пензија и инвалида онима који су остали у Србији.

6.) Питање г. Тодора Станковића народног посланика на г. Председника Министарског Савета, о издавању помоћи породицама изгинулих ратника.

7.) Питање г. Тодора Станковића народног посланика на г. Министра Председника, о наплати штете од непријатеља, нарочито од Бугара.

8.) Питање г. Радослава Агатоновића народног посланикв на г. Министра Војног и Морнарице о извршењу почесне демобилизације војске.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — И питања и интерпелације упутиће се надлежним министрима.

Изволите саслушати извештај Верификационог одбора.

Известилац верифик. одбора, **Илија Илић**. — Прочита извештај верификационог одбора који гласи:

Народној Скупштини

Према извештају Господина Министра Унутрашњих Дела и саопштењу Председништва Народне Скупштине, умрли су ови народни посланици: Тома Зафировић, Миливоје Ђорђевић, Михаило Ђорђевић, Гаја Милорадовић, Љуба Ђорђевић, прота Герасим Поповић, Алекса Ратарац, Андра Николић, прота Милан Ђурић, Ђорђе Куртовић, Богдан Јанковић, Димитрије Средојевић, Павле Булић, Чеда Урошевић, Ђорђе Панајотовић.

Листе, на којима су били умрли посланици; Миливоје Ђорђевић, Андра Николић, прота Милан Ђурић, Ђорђе Куртовић, Тома Зафировић, Ђорђе Панајотовић и Алекса Ратарац, исцрпљене су, и зато, на место њихово, не предлаже се замена, јер је нема.

На основу штампаних кандидатских листа у Српским Новинама, на место умрлих посланика долазе, и то:

1. На место умрлог професора Богдана Јанковића, из Ваљева, квалификованог посланика са листе Радивоја Томића, из Совче, долази Чедомир Гагић, инжењер из Ваљева.

2. На место умрлог посланика Михаила Ђорђевића из Београда требао је да дође наредни кандидат Глиша Новичић из Сопота, који је такође умро, с тога на његово место долази Милован Дамњановић, трговац из Лазаревца.

3. На место умрлог посланика Павла Булића, апотекара из Раче, а са листе Стојана Новаковића, долази Јоца Ђ. Урошевић, трговац из Аранђеловца.

4. На место умрлог посланика Димитрија Средојевића, из Атенице, са листе Јакова Чорбића, из Рашке, долази кандидат Ђура Јеремић из Ивањице.

5. На место умрлог посланика Чеде Урошевића, са листе Михаила Косовљанина, из Јагодине, долази Стојан А. Петковић, из Свилајнца.

6. На место умрлог квалификованог посланика Љубе Ђорђевића, са листе Стојана Рибарца, адвоката из Пожаревца, долази Миливоје Башић, професор из Београда.

7. На место умрлог посланика Гаје Милорадовића, са листе Симе Катића, из округа Моравског, дошао би Павле Марковић, који је умро; зато после њега долази Коста Јефтић, тежак из Луковца, који је такође умро, а за њим долази Драгомир Перић, трг. из Рековца.

8. На место умрлог посланика Герасима Поповића, са листе Ђоке Брачинца, из Ражња, долази Димитрије Попадић економ из Глободена.

Одбору је част предложити Народној Скупштини, да именоване кандидате огласи за народне посланике.

15. децембра 1918. год.

Известилац	Председник Верификационог Одбора
Ил. Илић	**Драг. Т. Васић**

Чланови:

Бор. Ј. Поповић, Урош Ломовић, Милош Трифуновић
Д-р М. Нинчић.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Извештај Верификационог Одбора даће се у штампу, и кад буде одштампан, раздаће се народним посланицима.

Господо, са овим смо завршили дневни ред скупштински. Сад би имали да пређемо на одређивање дневнога реда за сутра. Ја вам по договору са Владом предлажем као прву тачку: саопштење владино о Уједињењу Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу (усклици: »Живела«). То је као прва тачка, а друга тачка била би ванредни кредити (гласови: А извештај Верификационог Одбора?)

Има реч Господин Председник Министарства.

Председник Министарства, **Стојан М. Протић**, — Односно ове друге тачке, хтео сам само да учиним једну изјаву од стране Владе, да не би било пометње. Друга тачка дневног реда била би: гласање о ванредним кредитима, који нису свршени по прописима Устава на Скупштини на Крфу. Дискусија је о томе завршена, дакле, ово не би било подношење новог законског предлога, о коме би се имало наново да решава, него то би било прво гласање о предлогу, о коме је начелна дискусија завршена.

Digitized by Google

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч г. Жика Златић.

Живојин Златић. — Господин Председник Министарства јуче је у име Владе изјавио: да је Влада сагласна да се обнови, управо да ступи у своју функцију Средишни Одбор, који има да се стара о помоћи народу. Према томе треба да се стави на дневни ред: избор или попуна Средишног Одбора. Ја молим да се то стави за сутра на дневни ред.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч Господин Председник Министарства.

Председник Министарства, **Стојан М. Протић**. — Ја, господо, знам шта је било прошлога састанка овде, о томе Влада води рачуна, и ви можете бити уверени, да ће та тачка дневног реда бити пред вама и да ћете ви о њој решавати. Ми сада одређујемо само дневни ред. Дакле ја молим Народну Скупштину, да се ставе ове две тачке на дневни ред: као прва тачка саопштење које има да учини Влада односно проглашења јединства Срба, Хрвата и Словенаца, па онда као друга тачка да дође гласање о ванредним кредитима од 250,000.000 динара. Као што је познато, ми о кредитима имамо да извршимо два гласања у размаку од пет дана, и да не губимо времена, треба ово да свршимо што пре, да не би изгубили који дан, па ће после доћи и две нове тачке дневног реда, и једна од нових тачака биће и ова, о којој господин посланик говори.

Живојин Златић. — Ја мислим, господине Председниче, да ништа не смета да се као трећа тачка дневнога реда мете то питање, па ако се стигне да се сврши, добро, а ако се не стигне то ће бити као прва тачка за идући дневни ред.

Председник Министарства, **Стојан М. Протић**. — Кад г. посланик хоће да му кажем све, ја немам ништа противу тога. Ја мислим, господо, да та тачка треба да буде четврта, а не трећа. Ја налазим да као трећа тачка треба да дође пре једна тачка која стоји у вези са прокламовањем јединства, а то је како ћемо да образујемо провизорни парламенат. Ја мислим, да је по важности сасвим то у реду.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч г. Светозар Ђорђевић.

Световар Ђорђевић. — Још на Крфу кад је извештај верификационог одбора изгласан онда је на место умрлог посланика позват господин Хаџић за народног посланика. Господин Хаџић је овде, и ја питам Представништво: зашто он није заклет пре но што се завршио дневни ред.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. — Господин Хаџић је овде, и ја сам позвао свештеника да изврши заклетву, али г. свештеник, чекајући овде на отварање седнице, морао би да се задоцни за други посао, који је имао да сврши у 11 сати, зато је отишао. Ја сам га замолио да ујутру дође и да се изврши заклетва господина посланика.

Има реч г. Радослав Агатоновић.

Радослав Агатоновић. — Ја мислим да ништа не би сметало да се сутра стави на дневни ред и извештај верификационог одбора. (Врло добро). Он не мора бити штампан, нисмо га ни до сада штампали, сутра свештеник већ иначе долази па нека закуне г. г. посланике, који су на лицу места.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Прима ли Скупштина предлог г. Агатоновића? (Прима).

Има реч г. Илија Илић.

Илија Илић. — То се ради без дневног реда, одмах у почетку седнице ставља се извештај верификационог одбора.

Радослав Агатоновић. — О њему има само да се гласа.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Дакле верификација пуномоћија извршиће се претходно пре почетка седнице, тако да би могли нови посланици да учествују у раду. (Врло добро!).

Дакле предложен је овај дневни ред:

1) Заклетва посланика, односно извештај верификационог одбора.

2) Саопштење Краљевске Владе о проглашењу Јединства Срба, Хрвата и Словенаца, и

3) Ванредни кредит од 250.000.000 динара.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? — (Прима).

Данашњу седницу закључујем а заказујем другу сутра за 10 сати пре подне.

Седница је закључена у 12 часова у подне

Видео секретар,
Пера **Јовановић**.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

97. РЕДОВНОГ САСТАНКА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНОГ НА ДАН 15. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Господина Председника Министарског Савета.

У току овога светскога рата многи племенити људи, друштва и установе, оснивали су нарочите фондове, или слали прилоге из којих се имала чинити најнужнија помоћ српском народу. Ови фондови и појединачни прилози стављени су на расположење, по сазнању, Краљ. Српској Влади, и појединим српским личностима, да они њима рукују и помоћ деле.

Високој племенитости наших пријатеља, који се труђаху да нам страхоте рата ублаже, ми

Digitized by Google

ћемо сви без изузетка, дуговати вечиту захвалност, па је с тога баш и потребно да о тим фондовима и прилозима више знамо. Тиме сам и побуђен да овом интерпелацијом умолим Господина Председника Владе да изволи дати одговор на ова питања:

1.) Колико је таквих фондова или прилога бројно било; ко су дародавци истих и колику је суму појединачно представљао сваки фонд или прилог за се?

2.) Ко је руководио тим фондовима и прилозима, и на које су сврхе они трошени, и

3.) Је ли госп. Председник вољан да Народној Скупштини, поред одговора, стави на расположење и биланс ових фондова и прилога, како би се тиме добила потпуна прегледност истих?

10. децембра 1918. год.
Београд.

Интерпелант, народни посланик,
Жив. Рафаиловић.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Господина Председника Министарског Савета.

Земља и цело јавно мнење наше били су жалосно изненађени вешћу о радњи против Уставног реда државног, о атентату против Њ. В. Престолонаследника и пресудом којом су та дела расправљена.

Да би се о томе имало поуздано обавештење, част ми је умолити Госп. Председника Министарства за одговор:

Шта је све овом приликом урађено да се обори Устав и законити државни поредак?

Кад је извршен атентат на Престолонаследника и како је извршен?

Мисли ли влада да је смртна казна на коју су шест официра били осуђени, и која је над двојицом од њих и извршена, била законита?

Сматра ли влада да је законито било извршење пресуде над оним официрима, који су на заточење осуђени?

И да ли је тиме што, је поводом овога процеса пензионисано око 80 официра виших и нижих, обезбеђено јединство у нашем официрском кору?

10. децембар 1918. год.
Београд.

Интерпелант, народни посланик,
Жив. Рафаиловић

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Господина Министра Војног,

У крајевима у којима је Марта месеца 1917. год. букнуо устанак противу угњетача Бугара има много порушених села и породица које су остале без својих хранитеља. Има много случајева где су остала сама нејака деца без ичијега старања.

Како ће, надам се, ускоро отпочети демобилизација старијих класа наше војске, то налазим за потребно обратити пажњу на то да је пре сваке делимичне демобилизације нужно пустити својим домовима све обвезнике из крајева у којима је устанак био, а нарочито оне из срезова Јабланичког, Лесковачког и Пољаничког, округа Врањског и целога округа Топличког.

Поводом овога питања част ми је умолити Господина Министра Војног за одговор:

Је ли вољан Господин Министар предузети мере са Врховном Командом, да се првобитно демобилишу сви обвезници из оних крајева у којима је дизан устанак у марту месецу прошле године.

14-12-1918. год.
Београд.

Интерпелант, народни посланик,
Жив. Рафаиловић.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Господина Министра Унутрашњих Послова.

Уставом и законом о штампи превентивна је цензура забрањена. Међутим, њу врши Врховна Команда, једна војничка установа, у чију надлежност ни по Уставу, ни по закону о штампи не пада контролисање штампе, и врши је у сред Београда, у коме је седиште одговорне Владе и одговорност Министра Унутрашњих Послова. Цензура Врховне Команде је политичка цензура у првом реду, јер она брише чисто политичке телеграме добивене од Пресбироа Министарства Иностраних Послова, и политичке чланке који се баве тешким животнии приликама, у којима се радничка класа и сиромашан свет находе. Какве ствари она брише, видеће се из чланка, који је она целог избрисала, из *Радничких. Новина* од 13/26 ов. м. Тај чланак гласи:

Наши Јади.

Помор још бесни широм Србије, за три године окупације изнуравани остатак нејачи пропада, опљачкани народ нема одела, обуће и хране... И нико се за тај свет не стара: Влада се безбрижно бави пуким формалностима, јавност се кљука поздравима и отпоздравима, инсценирају се бучне манифестације и сјајни дочеци, гомилају се телеграми, који треба да нам објасне, колика опасност предстоји од империјализма италијанског, а нико да покаже бар елементарног смисла за наше унутрашње јаде и најпростије љубави према народу, који је у току рата и окупације преполовљен, и чијој другој половини је глад, голотиња и епидемија најсилније запретила опстанку.

Влада ћути, јер јој је ћутање најзгодније средство да матер握ијалне резерве, које јој стоје на расположењу и кредите, на које рачуна преручи у џепове бирократије, капиталиста и својих мезимаца. Новине ћуте, јер *општа невоља* народна није никаква сензација, која се добро исплаћује у продаји новина. Партије читаве ћуте, јер брига о јадном, сатрвеном, гладном и епидемијом захваћеном народу не доводи присталице и гласаче, пошто су жене и деца искључена из права гласања: јер та брига би прогутала милиуне што их треба да узму њихови људи...

А стање бива сваким даном све горе... Сваки дан нам, и пре и после подне, долазе мајке и у сузама излажу своје невоље. Једна нам јуче, у присуству и на велику тугу многих другова, рече: Муж ми је 6 година у рату. Имам *петоро* деце Најстарије, које је самном заједно, хранило осталу децу за време окупације, од Ускрса је на постељи. Лекара и лекове немам чим да плаћам. Дрва не-

Digitized by Google

мамо. Кад данас последњи хлеб поједемо, од сутра ћемо гладовати и умрети од глади. Ишла сам у општину; један ми кмет рече: Ослободили смо вас од Аустријанаца. Али, моја се деца од тога не могу нахранити! Ишла сам у месни одбор. Он ме посла у Средишни. Средишни одбор ме враћа у месни. Месни ме посла у реон. У реону ми траже лекарско уверење за болесно дете. Кад би могла платити лекарску посету — купила бих хлеба. Шта да чиним с децом: је ли право да у Дунав скачемо?

И зајеца ова јадна мајка; зајеца тако очајно, да су и зидови хладног локала нашег зајецали. У ослобођеној Србији су ослобођени капиталисти, ратне дерикоже, окупациони лопови, пролетерска и сиротињска Србија чека на ослобођење од глади, голотиње, студи. од јада и невоља...

Многобројне су такве породице као што је породица ове честите жене и ојађене мајке, чији муж шест година ратује, док милиунари из својих контоара, као разбојници из својих заседа, излећу и отимају нове милиуне, и на чију децу, ако не помру од глади, капиталистичка класа гледа као на будуће војнике, који ће за њезин рачун негда бити на бојиштима, отимати јој нове пиiаце, проширивати области експлоатације.

У, Београду је 90% становништва, коме је помоћ потребна; више од половине је буквално у очајном стању.

Нека ради! бездушно одговарају сити и бесни.

А где су та предузећа у којима би толики свет радио; камо фабрике дувана, фабрике цигар папира, жижица, раде ли млинови, пиваре, керамичке фабрике, фабрика платна, фабрика штофа, фабрика кожа, фабрика обуће, трикотажа и толике друге фабрике? У самој фабрици дувана радило је негда преко 1000 радника и радница, у свима фабрикама је било упослено преко 30.000 радних руку. Где ће се та и толики свет данас упослити? Камо тих предузећа?

Оно мало посла што имаде да се нешто на леђима пренесе, да се нешто дрва преструже и исцепа, да се неки краткотрајни рад сврши — није довољно ни да се 300 руку упосли за који сат, највише за дан. Па и на томе и таквоме послу не може радити онај свет који је баш у најгорем положају: изнурен и упропашћен за време окупације, он је за рад онеспособљен или сасвим или бар док се бољом храном не опорави. Многи је радник, уз то, спречен и да потражи рада, јер мора да надгледа болесника, а болест је данас редовни гост сиротињских породица и стални пратилац њихове нечувене и невиђене беде.

Има ли кога у овој ојађеној земљи, којега још вид и слух служе да ове јаде види и чује? Има ли кога који би још толико здравога разума имао да процени колика је несрећа за један народ, кад се пушта да му највећи и најваљанији део његов пропада?

Нема! *Сам пролетаријат је упућен да се у беди својој групише, и солидарише се и да се за свој живот заложи.* Он мора *организовати притисак* на општину и на државу, и натерати их да своју дужност испуне према онима, који су све створили и који данас нагло проширују гробље умирући од глади и од студи.

Питам Господина Министра хоће ли васпоставити слободу штампе гарантовану Уставом и законом о штампи? је ли готов, заједно са Владом, наредити Врховној Команди, установи, потчињеној Влади, да не улази у делокруг цивилне власти, да се ограничи на своје задатке и да напусти не само цензурисање, већ и *свако* друго контролисање штампе?

Београд
14-27. децембра 1918.

Драгиша Лапчевић,
народни посланик.

---

98. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДРЖАН У БЕОГРАДУ 16. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД.

Председавао потпредседник **Љуба Р. Јовановић.**

Секретар **Пера Јовановић.**

Присутни су били г. г. Министри: Председник Министарског Савета, Министар Правде, Министар Просвете, Министар Трговине и Индустрије, Министар Финансија, Минастар Грађевина, Министар Унутрашњих Дела, Министар Вера, Министар Народне Обнове и Министар Железница.

Почетак рада у 10 часова пре подне.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Отварам 98. редовни састанак. Изволите саслушати протокол прошлог састанка.

Секретар, **Пера Јовановић**, прочита протокол 97. редовног састанака.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Има ли примедаба на протокол? (Нема) Прима ли Скупштина прочитани протокол? (Прима) Објављујем да је протокол примљен.

Изволите саслушати интерпелације које су упућене на поједину г. г. Министре.

Секретар, **Пера Јовановић**, саопштава: интерпелацију г. Михаила Срећковића народног посланика на г. Министра Финансија, о откупу дувана из срезова моравског и алексиначког од стране Управе Монопола Дувана.

(Види прилог на крају састанка).

Digitized by Google

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Упутиће се надлежном Министру.

Изволите саслушати поједина питања која су упућена на поједине Министре.

Секретар, **Пера Јовановић** саопштава ова питања:

1. Питање г. Петра Вуксановића и г. Илије Илића народних посланика на г. Министра Народнога Здравља о томе, мисли ли још одмах послати у округ топлички, а нарочито у срез косанички једну лекарску мисију да притекне у помоћ и спречи помор од грипа — шпанске грознице, која тамо немилосрдно коси. (Само у једној кући у селу Плочнику умрло је 14 чељади).

2. Питање г. Петра Вуксановића и Илије Илића народних посланика на г. Министра Војног о томе, мисли ли наредити да се још одмах пусте кућама војни обвезници из округа топличког, из среза јабланичког, округа врањског чији су домови спаљени за време устанка у Топлици.

3. Питање Уроша Ломовића на г. Министра Железница, о оправци железничке пруге Чачак—Гор. Милановац—Лајковац—Обреновац.

4. Питање Уроша Ломовића народног посланика на г. Министра за Снабдевање и Обнову Земље, о оскудици народа у унутрашњости земље у животним намирницама, као што су гас, со, палидрвца, шећер и др.

5. Питање Живојина Шобића народног посланика на г. Министра за Обнову и Исхрану Земље о набавци најнужнијих животних намирница и шиљању истих у све наше крајеве о државном трошку.

6. Питање Богдана Михаиловића народног посланика на г. Министра Војног и Морнарице о пуштању кућама обвезника последње одбране.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Ова питања упутиће се надлежним Министрима.

Има реч г. известилац Верификационог Одбора да поднесе извештај Народној Скупштини о верификацији извесних пуномоћија народних посланика.

Известилац Верификационог Одбора **Илија Илић** прочита извештај Верификационог Одбора по коме се предлаже да на место умрлих посланика дођу нови посланици (види саст. 97. стр 5.).

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Прима ли Скупштина прочитани извештај? (прима)

Објављујем да је примљен.

Ја бих молио, ако су г. г. народни посланици овде, који имају да положе заклетву да приђу, и г. свештеника да закуне г. г. посланике.

(Настаје заклетва)

За овим су нови посланици: Светозар Хаџић, Димитрије Попадић, Ђура Јеремић, Миливоје Башић, Чеда Гагић и Јоца Урошевић, у седници скупштинској, а у присуству свештеника г. Драгутина Димитријевића положили Уставом и Законом прописану заклетву на посланички мандат.

(После заклетве)

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Г. Председник Министарства има да учини у име Краљевске Владе саопштење Народној Скупштини.

Председник Министарског Савета, **Стојан М. Протић.** — Господо Посланици! Допустите ми пре свега дати израза и нашој и вашој радости, што се после четворогодишњега потуцања по туђини, и ако већином гостопримној и пријатељској, видимо опет овако сакупљени у нашем дивном и поносном Београду, као народни посланици, као Српска Народна Скупштина.

Колико је великих промена, колико невероватних слика и доживљаја, и језовитих и сјајних, колико мучних и тешких, а колико опет светлих тренутака, прешло за ово време преко наших глава, и преко главе целога нашега народа, сва три имена и све три вере, — сви знамо и сви смо сведоци.

Кад смо пре више од четири године морали напустити наш поносити престолни град Београд, наш стари вековни народни непријатељ, црни и жути орао хабсбуршки стајао је на домаку Београда обесан, осион, звецкајући сабљом. Он је већ жудно погледао и сладио, како ће му још онда победоносна и појачана једним делом своје ослобођене браће од турскога господарства, Краљевина Србија, пасти као зрела крушка у крило, и како му већ стоји отворен велики друм германскога похода на Исток, с једне стране у правцу Солуна, а с друге стране у правцу Багдада и Персискога Залива. Његов дотле, у међународној историји невиђени ултиматум Краљевини Србији, имао је да послужи као увертира за овај грандиозни поход. Иза сад већ бивше Аустро Угарске стајала је, спремна до зуба наоружана, Немачка царевина, да јој у помоћ по потреби прискочи, а иза њих су се још онда помаљали, доцније обелодањени аустриски и немечки савезници, Бугарска и Турска, опет наши стари народни противници. Свима је у свежој памети, како су, да о Турцима и не говоримо, бугарски и службени и народни кругови отворено, и толико пута изјавили, да они не могу допустити наше народно и државно уједињење! А с колико су се дивљаштва и нечовештва, они старали, да наш народ, у границама Краљевине Србије, и фактички утамане, познато је нама свима и сувише, а Европи још тек само непотпуно!

Стегнута срца, у овом судбоносном часу, кад је живот и наше младе Краљевине, и наше династије, и целог нашег народа висио о концу, Србија је, господо, са својом Народном Династијом на челу ипак одлучно примила обесно бачену јој рукавицу, пошто је са своје стране покушала отлонити европску олују попустљивошћу и помирљивошћу, која је задивила цео свет, и самог непријатеља нашег.

Тренутак је био, и величанствен, и очајан: с једне стране бездан, политичка смрт једног питомог, даровитог и витешког народа од 12 милијуна душа, а с друге стране његово вековима жељено и спречавано народно и државно уједињење!

Шта је било од тога тренутка па до сада, ви сви знате, ми смо све то преживели сами, ту смо живу историју нашега народа, сва три имена и све три вере, ми сами стварали и писали нашом крвљу!

Данас, после четири године и по, од онога тренутка каква грандиозна промена, какав ду-

Digitized by Google

боко промењени став у положају и држању ондашњих и дојучерашњих бораца! Наш други вековни непријатељ, орао хабсбуршки, лежи, поломљених и крила и груди на земљи, велика немачка царевина, која је пре четири и по године мислила да већ држи у својим рукама скпитар светскога господарства, пребољева једну велику унутрашњу кризу, и покушава да свој, феудално-капиталистички организам, замени са савременим европским и америчким демократским организмом, и у социјалном, и у политичком погледу. Онај очајни положај наше младе Краљевине и целога народа нашега претвара се у један величанствени призор, пун добре наде и најлепших изгледа за будућност целокупног нашег народа: кинеским зидом раздвојени и силом растргнути делови нашега народа спајају се, својом јасно и несумњиво израженом вољом, у једну нераздвојну народну и државну целину, у једну Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца! Тако жудно жељено и толико давно очекивано наше народно и државно јединство већ бележи своје прве мене и прве тековине и творевине.

У часу кад вам ово говорим, господо посланици, ми већ имамо нову заједничку и једну државу: Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, (Бурни узвици: «Живели!») којему истина још нису међународним уговором утврђене територијалне границе, али које су границе већ обележила велика начела свечано проглашена од наших великих савезника. (громогласни узвици: »Живели!«) Наша храбра и витешка војска, која је у својим редовима бројала већ војнике и официре из свих крајева и из свих делова нашега народа, дала је овим границама поуздану подлогу ослобођењем свих народних територија од непријатеља, (Усклици: »Живела војска!») а наша ритерска верност својим великим савезницима, и заједничкој светој ствари и у најтежим, и у најкритичнијим часовима, овог великог светског окршаја, од почетка до краја, још је појачала наше право и нашу веру да ће се границе нашег новог Краљевства поклапати с границама просторија на којима наш народ живи у непрекинутом реду. (бурни усклици: Живели Савезници).

Осамнаестога новембра Његово Краљевско Височанство Александар прокламовао је народно и државно јединство Срба, Хрвата и Словенаца у одговору свом на адресу Народног Већа у Загребу, (Бурни усклици: »Живели«!) које је са своје стране донело одлуку, о уједињењу Срба, Хрвата и Словенаца са Србијом, за све делове нашега народа, које је оно преставњало, и које је ту одлуку на свечан начин саопштило и предало представнику Круне у својој адреси од истога дана. (Одушевљени усклици: Живело Народно Веће!“) Скоро једновремено су исту жељу биле изразиле у нарочитим одлукама својим и братска Црна Гора, и наша дивна Војводина — прва 13. а друга 12. новембра. (Бурни узвици: „Живели!“)

Овај велики историски чин, господо народни посланици, извршен је без вашега формалнога учешћа, поступак диктован политичком ситуацијом и брзим развојем догађаја. Али, господо, кад смо ми саветовали Круни, да овај велики историски чин изврши поменутога дана, ми смо били уверени, да сте ви били с нама, ми смо знали за сва ваша трајна и давнашња расположења, ми смо знали и за све ваше одлуке и манифестације на Крфу, и за све ваше одлуке и манифестације у Нишу, кад смо, непријатељем нагнати, примили обесно нам наметнуту крваву борбу.

За то, вам, господо посланици, ми с пуним поверењем и уверењем подносимо ова два велика и важна историска акта, која ћу имати част сад одмах вам прочитати, да их примите на повољно знање с овим додатком, да је одмах иза тога образована једна Краљевска Влада за целу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, (усклици: »Живели«!) и да ћемо одмах по том, у споразуму с вама, приступити образовању привременог парламента у колико се Србије тиче, за целу нову државу, — парламента пред којим ће Краљевска Влада стајати као одговорни чинилац, и који ће вршити све функције парламента до Уставотворне Скупштине, која ће донети нов државни Устав за Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца.

Молићу вас да се с нама заједно сетите у овом свечаном тренутку наших палих великих и малих, знаних и незнаних хероја, који нису били лично срећни доживети овај велики историјски час, (сва господа народни посланици устају и одазивају се са узвиком: »Слава им!«).

Ја вас молим, господо посланици, да имате сад доброту саслушати ова два велика и важна историска акта која сам малочас поменуо.

Први акт гласи:

СВЕЧАНО ПРОКЛАМОВАЊЕ
ДРЖАВНОГ ЈЕДИНСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

Одасланство Народног Већа из Загреба које представља народ Словеначке, Хрватске, Босне, Баната, Бачке, и Барање, на дан 18. новембра 1918. године у Краљевском Двору, у Београду прочитало је и предало Његовом Краљевском Височанству, Наследнику Престола Александру, у присуству Господе Министара који су се налазили у Београду: г. Стојана М. Протића, Мичистра Финансија и Заступника Председника Министарског Савета и Министра Иностраних Дела, г. Љ. Јовановића, Министра Унутрашњих Дела; г. Д-р Момчила Нинчића Министра Грађевина и Ђенерала г. Мих. Рашића, Министра Војног, ову

АДРЕСУ:

Ваше Краљевско Височанство!

Осећамо се сретним, што у име Народног Већа Словенаца, Хрвата и Срба, можемо да поздравимо Ваше Краљевско Височанство у престоници ослобођене Србије као Врховног Команданта победоносне народне војске, која је у заједничкој борби с војскама наших моћних савезника, створила увјете за извршење великог дела нашег народног уједињења. Словенци, Хрвати и Срби, који су на територији бивше аустро-угарске монархије извели преврат, и привремено конституирали независну народну државу, прожмани идејом народног јединства, и ослањајући се на велико начело демокрације, која тражи да сваки народ сам има да одлучи о својој судбини, изјавили су већ у објави Народног Већа од 19/10, да желе и хоће да се сједине са Србијом и Црном Гором у јединствену народну државу Срба, Хрвата и Словенаца, која

Digitized by Google

би обухватила читав непрекинути етнографски територ Јужних Словена. Да се ова мисао проведе у дело, закључило је Народно Веће у својој седници од 24-11, да проглашава уједињење државе Словенаца, Хрвата и Срба са Србијом и Црном Гором у једну јединствену државу и изабрала је своје одасланство, које ступа пред Ваше Краљевско Височанство, да Вам овај закључак Народнога Већа званично и у свечаној форми саопћи.

Закључак је Народног Већа, да владарску власт на читавом територију сада једноставне државе Срба, Хрвата и Словенаца врши Његово Величанство Краљ Петар, односно у његовој замени као Регент Ваше Краљевско Височанство, а уједно би се са владом Вашег Краљевског Височанства, и представницима свију народних странака у Србији и Црној Гори, имала да образује јединствена парламентарна влада, на подручју Југословенске Државе, уз јединствено народно представништво.

Ваше Краљевско Височанство!

Жеља би Народнога Већа била, да се обзиром на провизорно стање, ово привремено народно представништво, образује споразумно између Народног Већа и представника народа Краљевине Србије, и да се установи одговорност државне владе према модерним парламентарним начелима овом народном представништву, које би требало да остане на окупу све до конституанте, да принцип уставности и парламентарне одговорности владе, дође до потпуног изражаја. Из истог разлога остали би на снази под контролом државне владе досадањи аутономни административни органи, који ће за своје уредовање бити одговорни аутономним представништвима. У ово прелазно доба требало би, по нашем мишљењу, створити предувјете за коначну организацију наше јединствене државе. Наша државна Влада требала би у ту сврху посебице да приправи Конституанту, која би према изнесеном предлогу Народног Већа била изабрана на темељу опћег, једнаког и равног, тајног, и пропорционалног права гласа, а састала би се најкасније 6 месеци после склопљеног мира.

У овом историјском часу, кад ступамо пред Ваше Краљевско Височанство, као представници народа са целог територија Јужних Словена, у бившој аустро-угарској монархији, дубоко смо ожалошћени, што морамо констатирати, да су велики драгоцени делови нашег народнога подручја окупирани од чета краљевине Италије, која је до душе савезница са Силама Споразума, и с којима желимо живети у добрим пријатељским односима, али нисмо приправни признати оправданост било каквих уговора, па ни лондонскога, по којем уз повреду националних начела и принципа самоодређења би били присиљени, да део нашег народа одступимо у састав друге државе. Посебно упозоравамо Ваше Краљевско Височанство, да талијанска окупациона управа прелази границе и области, одређене и самим увјетима примирја склопљеним с главним заповедником бивше аустро-угарске војске, послије него што се тај територ прогласио независним и интегралним делом државе Срба, Хрвата и Словенаца, о чему ћемо влади Вашег Краљевског Височанства поднети потребите доказе. А с пуним уверењем дајемо израза својој нади: да ће се Ваше Краљевско Височанство заједно с целим нашим народом заузети, да се дефинитивне границе наше државе означе тако, да буду у складу са етнографским нашим границама, а применом начела народног самоодређења прокламираног од председника Сједињених Америчких Држава Вилзона и од свију сила Споразума.

Нека живи Његово Краљевско Величанство Краљ Петар!

Нека живи Ваше Краљевско Височанство!

Нека живи цео наш уједињени српско-хрватско-словенски народ!

Нека живи слободна и уједињена Југославија!

На ову адресу Народног Већа у Загребу, господо посланици, одговорио је Његово Краљевско Височанство Наследник Престола Александар, прокламујући Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, ово:

Господо Одасланици!

Ваш долазак у име Народног Већа Словенаца, Хрвата и Срба, достојног представника широке наше народне мисли, и ваше саопштење његове историјске одлуке од 24. новембра, којом се проглашава државно уједињење свега народа и све наше миле, намучене, али славне отаџбине, испунило ме дубоком радошћу.

Примајући то саопштење, уверен сам да овим чином испуњавам своју владарску дужност, јер њим само приводим у коначно дело оно, што су најбољи синови наше крви, све три вере, сва три имена, с обе стране Дунава, Саве и Дрине, почели припремати још за владе блажене успомене мога деде Кнеза Александра I, и Кнеза Михаила, оно што одговара жељама и погледима мога народа, те у име Њ. В. Краља Петра I. проглашавам уједињење Србије са земљама независне државе Словенаца, Хрвата и Срба у јединствено Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца.

Овај велики историски чин нека буде најбоља награда како прегнућу вашем, и ваших честитих другова у Народном Већу, и свих ваших сарадника, који смелим превратом стресосте са себе туђински јарам, тако и високо развијеној свести и поднесеним великим жртвама свих делова народа, које Веће представља. Тако исто нека данашњи велики чин буде најлепши венац на славним гробовима мојих официра и војника, палих за слободу, и најдивнија кита на грудима њихових срећнијих ратних другова, који са мном доживеше, да извојују победу над силним непријатељем, уз велику и племениту помоћ наших моћних савезника.

Славу задобивених победа деле, са мојим старим ратницима, војници југословенских јединица у мојој војсци. Сви су они к вама похитали, а ви их дочекали онако како се само браћа дочекују. Хвала на таком дочеку у име моје војске, хвала вам на полету с којим исказујете поверење Краљевини Србији и њеном народу, моме узвишеном оцу Његовом Величанству Краљу Петру I и Мени. Ја могу уверити вас и Народно Веће чији сте пуномоћници, могу уверити сву вашу, сву моју браћу Словеначку, Хрватску и Српску, чију вољу и мисли представљате, да ћу

се и ја, и моја влада, са свим оним што представља Србију и народ, увек и свуда руководити само дубоком, непомућеном љубављу братскога срца према сваком интересу, према свим светињама милим души оних, у чије сте име дошли к мени. У смислу жеља и погледа које сте ми изволели изложити, и које ја и моја влада потпуно прихватамо, влада ће одмах предузети да се што пре оствари све оно, што сте исказали, како у погледу прелазне и привремене периоде до састанка и краја рада велике уставотворне скупштине, тако за избор и састав ове. Веран примеру и завету које имам од свог узвишеног родитеља, ја ћу бити Краљ само слободним грађанима државе Срба, Хрвата и Словенаца, остати увек веран великим уставним, парламентарним и широко-демократским начелима, заснованим на општем праву гласања. Тога ради ја ћу потражити вашу сарадњу за образовање владе, која ће представљати целу уједињену отаџбину, па ће та влада бити у сталној вези, најпре с вама, потом с народним представништвом, с њим радити и њему одговарати.

С њим и с целим народом ова ће влада имати као први задатак постарати се, да се границе наше државе подударају с етнографским границама целокупног нашег народа. Заједно с вама имам права надати се, и надам се, да ће наши велики пријатељи и савезници праведно проценити наше гледиште, јер оно одговара начелима која су сами прогласили и за чију су победу пролили толико скупе своје крви, те сам уверен да се дело ослобођења света неће окрњити предавањем под туђу власт толике наше честите, напредне и просвећене браће. Исто се тако надам да ће ти погледи добити израза и у одлукама саме владе Краљевине Италије, јер ова има да, за постанак свога бића, захвали тим истим начелима, која су онако сјајно тумачили пером и делом њени велики синови прошлога столећа. Смемо слободно рећи, да ће у поштовању тих начела и предања, у осећајима нашега пријатељства и доброга суседства, талијански народ наћи више правог добра и безбедности *него у остварењу одредаба Лондонског уговора, потписаног без нас, и од нас никад непризнатог*, а у приликама кад се није предвиђала пропаст Аустро-Угарске, те је од онда многи некадашњи обзир постао безпредметан. (Живо одобравање).

У томе и свему осталом раду Ја се надам да ће наш народ остати до краја сложан и моћан, да ће у нов живот ући ведра и поносита чела, достојан постигнуте величине и среће, која га очекује. Ја вас, поштована Господо Одасланици, молим да Моју владарску реч и поздрав однесете свој Мојој милој браћи широм наше слободне и уједињене *Југославије*.

Живео цео народ Српски-Хрватски-Словеначки!

Нека нам увек буде срећно и славно наше Краљевство *Срба, Хрвата и Словенаца*.«

И приликом одласка делегације у стан Његовог Височанства, и приликом њезина повратка, народ јој је чинио одушевљене овације, дајући тиме силна израза својој радости због остварења топло гајених и давно очекиваних народних жеља.

Потпредседник Народне Скупштине **Љуба Р. Јовановић**. — Господо посланици! Ево дана и ево часа, на који је мислило, за који је радило, за које је страдало, и за који је живело наше племе. Од сеобе народа, која је можда једина била овако крупан догађај у историји људи, као што је овај рат, ми смо, ми Словенци, Хрвати и Срби, кроз векове носили, сви више или мање јасну идеју свог уједињења. Све што смо у прошлости имали најбоље и највише у племену, радило је за овај чин, који је данас свршен. Славимо га, господо посланици, и радујмо му се. Радујмо му се и ако смо га искупили ужасном ценом. Та цена, то је источена најбоља крв наше земље, то је сатарена најјача снага њена, то је уништено тециво многих радних покољења пре нас. Све смо дали да би оно све добили. Наши песници су прижељкивали у песмама ово, што ми јавни радници, освећујемо као свето дело и јаву.

«И сврши се љута битка,
и преби се сабља бритка
И златна се круна смрви,
и потону све у крви,
Мртва леже цара оба.«

Тако се певало о Косовској битци, пошто смо ту битку били. Онда смо све уложили да сузбијемо освајачку најезду из Азије, као што смо сада све уложили да се одупремо најезди германској из Средње Европе. На Косову смо успели спасти част свог племена, а сада и част и правду. Ми смо војевали за правду и извојевали је. Извојевали с народима чије ће нам друштво чинити вечиту част и славу и које ће наше потомство помињати са чашћу, славом и захвалношћу.

У тој борби није нам уштеђено ни једно искушење ни безбожна грубост непријатеља, ни тешке болести, ни подмуклости суседа, ни издаја. Из строја је изашла, пре довршене борбе, и наша велика сестра Русија, којој иду и данас наше најбоље жеље. «Све препоне на пут бјеху, циљу доспјех великоме!»

Народна Скупштина прима одушевљено и на најсветлији лист својих анала, заводи свечано свршени чин јединства нашег троименог народа. Она ће вољно и предано приступити свему што намеће потреба организације нове велике државе наше. Она сматра да су опасности прошле, а настао период трудног израђивања боље заједничке будућности и народног кућења.

Границе наше нове државе нека се повуку по праву сваког народа, да живи под својим кровом, и да у својој средини не допусти ничију туђу власт. Ми смо пет векова били жртва инвазија Турске. Утрошили смо читав век напора, и читаво људство жртава да се спасемо друге инвазије, тевтонске. Нека не буде више никаквих инвазија, ни покушаја инвазија на Балкан. Нека их не буде ни малих, ни великих, ни с Истока, ни са Севера, ни са Југа па ни са Запада. Нека нама припадне све што је наше, а нашим суседима све што је њихово, Нова историја народа не може се створити, ако остану живе старе заблуде и обнове се старе погрешке. Што се Балкана тиче, он нека остане народима који живе на њему. (Живо одобравање у Скупштини.)

Ми, дакле, господо, региструјемо добити створене правде према нашем племену. Реги-

Digitized by Google

струјемо у исти мах и велики дуг својој војсци, и свим јунацима нашег племена, и наших савезника. (Скупштина узвикује: Слава им!) И онима који су доживели срећу, да виде остварено највеће племенско дело, од како је нашег племена, и онима који су положили главе или здравље. За то дело, нова Отаџбина наша има да да видне знаке признања и захвалности. (Слава им!) Деца погинулих ратника и инвалида морају остати народне пупиле, све док не стигну на снагу, да продуже службу отаџбини, коју су часно служили њихови родитељи. На правди нападнути народ наш, његови срушени домови, његова уништена добра, његово пограбљено и у непријатељску туђину однесено благо, имају бити задовољени и надокнађени. (Узвици «Тако је!»)

Мислим да погађам мисли и намере целе — Народне Скупштине, ако јој предложим, да, примајући с поверењем изјаву нове владе, донесе и у записнике своје унесе ову одлуку:

«Народна Скупштина Краљевине Србије — срећна је што може овим дати и са своје стране политичку потврду свршеном делу уједињења Срба, Хрвата и Словенаца. (*Бурни усклици: Живели!*) *Она верује да ће границе државне бити повучене, а да се не повреди нашем народу право да се сам определи, и очекује да влада до краја брани то право. Она очекује такође, да ће како треба бити нетакнуто брањено и признато право нашег народа на накнаду штета, које су му противправно учињене и на казну лица одговорних за страшна недела и злочине почињене над њим у току рата.* (Живо одобравање.)

Господо посланици. Устаните да се захвалимо Богу за спас свога народа, да се поклонимо пред сенима палих и заслугама заслужних, да одамо хвалу и признање својим племенитим савезницима, и да из пуних груди узвикнемо: да вечно живи у части и слави међу слободним народима уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца.» (*Цела Скупштина устаје, и уз буран аплауз одушевљено и громко узвикује: «Живео уједињени народ Срба, Хрвата и Словенаца!» «Живео,» «Живео!»*)

Драгиша Лапчевић. — Социјална Демократија у Србији искрено жели и топло поздравља национално уједињење свих нација; ма да је оно незнатна цена за поднесене прегoлеме жртве и огромне невоље што их је рат наметнуо читавим поколењима и читавом човечанству. Национално уједињење би требало да је ствар која се, чак и у буржоаском поретку, сама по себи разуме. Национално питање се истиче као друштвено-политичка потреба при појави велике еспапске производње, али је његово решење код еконамско неразвијених народа ометано од стране великих капиталистичких држава, у чему је светски рат налазио такође своју потхрану. Међутим, **укидањем приватне својине и заменом капиталистичког начина производње социјалистичком привредом** и национално би питање било најрадикалније решено и национално уједињење најпотпуније изведено у корист не само појединих, већ свих нација, и све велике светске породице, и то без ратова и пустоши, које они за собом повлаче.

Срби, Хрвати и Словенци су један народ, јер имају један језик и једнаке остале етничке особине. Они се као један народ и осећају и уједињење су извели. Отуда је њихово уједињење у једну националну државу велика политичка, економска и културна потреба, која је ван сваке дискусије. Националним уједињењем пролетаријат добија шире поље за агитацију и организацију, и поузданији ослонац за развијање класне борбе и, у крајњем случају, за обрачунавање са својом националном буржоазијом. Националним уједињењем престаје могућност, да под национализмом буржоазија скрива свој класни егоизам, и дефинитивно престаје изговор за подражавање скупог, реакционарног и политички врло опасног милитаризма, који се трајно правдао потребом да се наш народ потпуно уједини.

Ради великих политичких, економских и културних потреба нашега народа, и народа балканских, ради обезбеђења да и ми, и остали балкански народи не постанемо фактичке колоније иностраног финансиског, трговачког и индустриског капитала, и ради велике потребе одржања мира, нужно је започето дело наставити, и ратом створене прилике на југоистоку Јевропе мирним споразумом са суседним народима безусловно санирати. Наше национално уједињење ће добити праву вредност тек уједињењем свих балканских народа у Федерацији балканских република и отварањем могућности за мирне споразуме и федерације са осталим суседним народима.

У уједињеној држави Срба, Хрвата и Словенаца је потребно сместа извести ово:

1) Укинути све федуалне остатке и федуалпу својину, а чифчије (кмете) претворити у слободне грађане и сопственике;

2) Конфисковати сву имаовину цркава свих вера;

3) Одвојити цркву од државе (»Тако је«);

4) Отргнути школу испод утицаја цркве и прогласити је слободном (Тако је);

5) Поништити све привилегије ма каквог порекла оне биле;

6) Уклонти све установе које на себи носе карактер сепаратизма и које би сепаратизам племенски или покрајински могле потхрањивати, а завести најпунију самоуправу у општинама, и свим управним и административним јединицама (Тако је!)

7) За све изборе увести опште право гласа за оба пола, и пропорционални изборни систем до крајњих његових консеквенца;

8) Завести осмочасовни радни дан, минималну надницу која одговара потребама једне просечне породице, загарантовати свеколику заштиту радника, и пуно обезбеђење радничке класне борбе.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Има реч господин Настас Петровић.

Настас Петровић. — Ја нисам мислио, да са своје стране додам и једну реч декларацији, коју је у име заједничке владе нашег троименог народа учинио господин Министар Председник. Исто тако нисам мислио да додам и једну реч изјави, коју је наш председник Скупштине у овом свечаном моменту учинио овде у име наше. Мисли и изјаве заједничке владе нашег троименог народа, мисли нашег Председника Скупштине,

Digitized by Google

јесу наше мисли. Дах, којим дише изјава Министра Председника, дах, којим дише изјава Председника Скупштине, наш је дах. Ја то само утврђујем са ово неколико речи данас, а чиним одмах после тога један предлог.

Предлажем, да се оба ова историјска акта најбржим путем афиширају у свима местима наше нове уједињене државе, те да целокупан наш троимени народ што брже сазна за оба ова историјска акта, и за ово дело, које је данас овако свечано свршено.

Други предлог, који хоћу да учиним у овој прилици је овај. Ми смо тек пре неки дан ступили на слободно земљиште наше напаћене отаџбине, из које смо огромна већина нас народних посланика, били изгнаници преко три године дана. Ми смо, као изгнаници, заједно са огромним делом наше избегле омладине, заједно са огромним делом наших избеглих грађана проживели готово све то време у Француској, у земљи, господо, која нам је била у свему наша друга отаџбина. Ми смо у тој културној земљи нашли све оно, што може брат у братовљевој кући наћи. Сву потпору, коју може најблагодарнија душа учинити мученицима какви смо ми били, учинила је нама Француска. (Бурни усклици: »Живела Француска!«).

Нашој деци, по свима својим заводима, нашим избеглим грађанима, по свима њеним местима, где су они били, нама посланицима, свима болесним војницима и официрима, који су били у Француској ради свога лечења, племенита и велика Француска је била права мајка.

Културан је човек благодаран човек. Српски је народ увек био благодаран, и ја мислим, господо, да не ћу погрешити ако будем тумач и свију вас, који сте проживели као изгнаници у Француској, кад кажем: дужни смо и ми, дужан је и цео српски народ велику и вечиту благодарност тој великој, тој културној, тој хуманој земљи Француској. (Живо одобравање).

Ја предлажем, господо, да Народна Скупштина, преко Француског Парламента пошље француској нацији из ове своје седнице, из слободне Србије, братски, топли искрени поздрав, уз изјаву наше вечне благодарности за све оно што је учинила за наш избегли свет у Француској, за све оно што је учинила до сада целом народу српском. (Бурни усклици: Живела Француска! Живео француски народ!)

Друга савезница наша, велика и горда Енглеска тако исто учинила је огромне и велике помоћи избегличком свету нашем, који је стицајем прилика отишао тамо и тамо живео. Ми смо имали тамо, па и сада имамо велики део наше омладине, коју је велика енглеска нација прихватила и коју школује у својим школама. И њој дугујемо нашу највећу захвалност. Зато, поред оног првог предлога, да Народна Скупштина пошље поздрав француској нацији преко француског парламента, ја предлажем да Српска Народна Скупштина пошље поздрав и Енглеској нацији преко енглеског парламента и да јој изјави захвалност и Српске Народне Скупштине и Српског Народа на свему, што је и српским избеглицама и српској омладини учинила. (Гласови: и Америци!).

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч г. Председник Министарског Савета.

Председник Министарског Савета, **Стојан Протић**. — Допустите, господо, да кажем само две-три речи, поводом предлога г. предговорника који се тичу ствари и питања пријатеља и савезника наших, нама тако драгих, али се издвајају од данашњег дневног реда. Ја бих најлепше молио г. предговорника, да буде тако добар и љубазан, да своје предлоге, који се тичу питања која нису на дневном реду, за овај мах повуче, па да о њима у наредној седници дискутујемо и одлуку своју донесемо, за коју ја ни најмање не сумњам како ће гласити. Држим да ће то бити боље и лепше, и због самог чина, који данас вршимо, и због самог предлога, који је г. Петровић учинио.

Ја молим г. предговорника да се сложи са мном и да учини онако, како сам ја сада предложио.

Настас Петровић. — Ја мислим да не би никакву погрешку учинили, јер свечани акт проглашења јединства је свршен. (Гласови: није свршен). Ако тај акт није свршен, ништа не смета да се мој предлог прими у наредној седници.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Господо ви сте саслушали говор Господина Председника Министарског Савета, који се односи на решење питања о уједињењу Срба, Хрвата и Словенаца, а исто тако саслушали сте и изјаву Председника Народне Скупштине, која је гласила у име Народне Скупштине.

Ја бих молио да се донесе решење по томе питању. Да не би било гласања и дангубљења, ја мислим да ћете се сложити са мном, ако би смо ми то акламацијом примили (Тако је).

Дакле прима ли Народна Скупштина изјаву Председника Владе и Председништва Народне Скупштине? (Цела Народна Скупштина устаје и са најживљим одобравањем и најбурнијим аплаузом, уз одушевљене усклике: «Живело Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца!“ једнодушно одобрава и прима изјаву Председника Владе и Председништва Скупштине).

Господо посланици, мени је мило што могу да констатујем, да је Српска Народна Скупштина једногласно примила и изгласала уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, у једну заједничку државу. (Бурно одобравање са усклицима: „Живела!“)

Господо дајем 10 минута одмора.

(*Настаје одмор*).

(*После одмора*).

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Молим г. г. посланике да заузму своја места.

Господо посланици, прелазимо на другу тачку дневног реда. Друга је тачка дневног реда гласање о ванредним кредитима од 250,000.000.

Има реч г. Воја Маринковић.

Д-р Воја Маринковић. — У име све три скупштинске групе, које су у споразуму, част ми је учинити ову изјаву: Ми се са овим законским предлогом у овом облику, у каквом је поднешен, не би могли сложити, а гласаћемо, међутим, за њега на првом читању зато, што сада не може бити места тражењу ни измена ни објашњења, те да бисмо могли прећи на друго читање. Том ћемо приликом за време другог чи-

Digitized by Google

тања тражити од г. Министра Финансија накнадна објашњења, која су нам потребна да бисмо могли гласати за овај законски предлог.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч Г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Као социјалдемократа ја ћу гласати против овога кредита већ и по томе, што је он ратни кредит. Гласајући против ратних кредита, социјалдемократи се и тим путем опиру ратовима. Али, ја имам још један разлог, који ме опредељује, да овога момента јаче истакнем гласање своје против ових кредита. Из њих се несумњиво издржава и она војска, они делови њезини, који су послати у Русију за угушење револуције. Србија, која је поникла из револуције, и која се револуцијом ослободила, не само национално и политички, већ и социално, јер је њом срушила феудални систем, и завела грађански, таква Србија није смела слати своју војску за угушивање једне социјалне револуције која има да донесе дефинитивно ослобођење руском народу, и да му зајемчи и осигура један нов живот, какав у данашњем капиталистичком поредку ствари народи не могу имати.

Протествујући противу контра револуционарске улоге Србије, и тражећи, у име српског пролетаријата, да се та улога сместа напусти, ја се изјашњавам и против остале мутне политике владине. Влада нас још не обавештава, како се и у коме правцу крећу српске трупе. А ја као представник социјалне демократије, небих желео да српска војска ступа на територију ма чије друге народности, протествујем противу ма чије тежње, да се подјармљују делови туђих нација, као што сам, у исто време, одлучни противник да српска војска послужи контрареволуцији у Мађарској.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Има реч г. Живојин Рафаиловић.

Живојин Рафаиловић. — Група националних посланика народне странке, који смо учествовали на седницама Народне Скупштине на Крфу, гласали смо против, управо нисмо хтели одобрити овај кредит у начелу прошлој Влади. Разлог за такву одлуку своју, ми смо изнели у дотичној седници на Крфу. Али како су се данас прилике сасвим измениле, како се на челу управе налази Влада, у коју имамо поверење, то изјављујем да ћемо у начелу на овом првом читању гласати за овај финансиски предлог, задржавајући право да на другом читању учинимо извесне примедбе.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић** — Има реч г. Михаило Шкорић.

Михаило Шкорић. — Господо, ја сам на Крфу у Народној Скупштини осудио онако неправедну политику Краљевске Владе. Ја сам у опширном говору изнео критички преглед свега рада Владиног, и осудио сам расипање државног новца на синекуре и немар Владе према народу у Србији, и српском народу у логорима.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. — Господине посланиче, нема више дебате, дебата је завршена.

Михаило Шкорић. — Ја хоћу да мотивишем зашто ћу гласати против.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. — У име ваше групе дао је изјаву ваш пријатељ г. Живојим Рафаиловић.

Михаило Шкорић. — Он је говорио у своје име, а ја се не слажем са његовом изјавом.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. — Господине посланиче, ја вам забрањујем реч.

Михаило Шкорић. — Господине Председниче, Ви ми не можете забранити да кажем зашто ћу гласати против. Нисте Ви у стању да ми забраните реч. Само неколико речи. Овим се законом о ванредним кредитима — — — — —

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. — Дебата је завршена, ви не можете говорити.

Михаило Шкорић. — Овим се законом о ванредним кредитима покривају ратни кредити утрошени на Крфу, и зато ћу гласати против.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић**. —Прелазимо на решење овога питања, на гласање. Ко је за то, да се овај кредит прими, одговориће на прозивку: *за;* а ко је против, одговориће на прозивку: *против*.

(Настаје Гласање)

Секретар **Пера Јовановић** прозива посланике да гласају и они су гласали овако:

Алекса Жујовић није овде, Dr. Александар Мијовић за, Андрија Ј. Цветковић за, Андрија М. Протић за, Андрија М. Станић за, Анта Радосављевић није овде, Антоније Р. Живановић за, Атанасије С. Шарковић за, Бенцион Були није овде, Благоје М. Илић није овде, Богдан Михаиловић за, Богољуб Н. Милошевић за, Божа Ц. Јеличић није овде, Боривоје Ј. Поповић за, Василије Х. Миленковић није овде, Dr. Велизар Јанковић за, Велисав Михаиловић за, Велисав Н. Вуловић за, Веља Вукићевић за, Владимир И Жујевић није овде, Dr. Војислав Маринковић за, Dr. Војислав Ст. Вељковић за, Гаврило Николић није овде, Давид Карић није овде, Димитрије Машић није овде, Димитрије Попадић за, Драгић Муцић за, Драгиша Лапчевић, против, Dr. Драгољуб Аранђеловић није овде, Драгољуб М. Божиновић за, Драгољуб М. Јоксимовић није овде, Драгољуб С. Илић за, Драгољуб Симић није овде, Dr. Драгољуб Павловић за, Драгомир Драгојловић за, Драгутин Д. Пећић није овде, Драгутин Т. Васић за, Душан Ђорђевић за, Ђока Ж. Брачинац није овде, Ђорђе Б. Златковић није овде, Ђорђе Давинић није овде, Ђорђе Ј. Вуковић није овде, Ђорђе Несторовић није овде, Ђура Јеремић за, Живојин А. Златановић за, Живојин Златић за, Живојин Рафаиловић за, Живојин С. Тајсић за, Живојин Шобић за, Жика Дачић за, Жика Микић није овде, Иван П. Павићевић за, Илија Илић за, Илија Ј. Анђелковић није овде, Илија Јосимовић за, Илија П. Михајловић није овде, Илија Пецић за, Јаша М. Продановић за, Јован Витановић није овде, Јосиф Бојиновић за, Јоца М. Селић за, Јоца П. Јовановић за, Јоца Урошевић за, Коста Л. Тимотијевић није овде, Коста Стојановић за, Костадин Пешић није овде, Крста Д. Марковић за, Крста Солујић није овде, Лаза С. Поповић за, поп Лазар Поповић није овде, Лазар Симоновић није овде, Љубомир Р. Јовановић за, Малиша Атанацковић није овде, Маринко Ивковић за, Маринко Станојевић за, Марко Ђ. Ђорђевић није овде, Марко Н. Трифковић за, Мила-

Digitized by Google

дин Стефановић за, Милан Исаковић за, Милан Капетановић за, Милан Марјановић није овде, Dr. Милан Марковић за, Милан С. Мостић није овде, Миливоје Башић за, Милија Батинић за, Милинко Ристивојевић није овде, Милован Лазаревић за, Милован Сокић није овде, Милоје Ж. Јовановић за, Милорад Драшковић за, Милорад М. Павловић није овде, Милорад Пузић није овде, Милутин П. Драговић није овде, Милутин Павловић није овде, Милутин Станојевић није овде, Милутин Трифуновић за, Милош А. Вучинић није овде, Милош Бранковић за, Милош Трифуновић, за, Михајло В. Илић за, Михајло М. Илић за, Михајло Јовановић није овде. Михајло Минић није овде, Михајло Р. Радивојевић за, Михајло Ст. Петровић није овде, Михајло Срећковић за, Михајло Трифунац није овде, Михајло Шкорић против, Dr. Момчило Нинчић за, Настас Благојевић није овде, Настас Н. Петровић за, Недељко Николић није овде, Никодије С. Милетић за, Никола Живановић за, Никола Ђ. Митић за, Никола Марковић није овде, Никола П. Пашић није овде, Никола Поповић, није овде, Обрен Вучићевић за, Пера Јовановић за, Dr. Пера Јовичић за, Петар Вуксановић за, Радисав Митровић није овде, Радослав Агатоновић за, Радослав Томић за, Рајко Гавриловић за, Ранђел Димитријевић није овде, Ранко Обрадовић за, Риста Топаловић за, Сава А. Бајкић није овде, Светозар Атанацковић за, Светозар К. Ђорђевић за, Светозар Мојковић за, Светозар Хаџић за, Сима Златичанин за, Сима Микић није овде, Сима Перић за, Сретен В. Којић за, Сретен С. Милисављевић за, Dr. Станојло Вукчевић за, Стојан Д. Рибарац за, Стојан Костић за, Стојан М. Протић за, Тихомир Д. Драшковић за, Тихомир Константиновић за, Тодор Станковић за, Тома Живанић за, Триша Кацлеровић није овде, Урош Бркић није овде, Урош Лаловић није овде, Урош Ломовић за, Урош Симић није овде, Цветко Филиповић није овде, Чеда А. Костић за, Чеда Гагић за.

(*После гласања*)

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Изволите чути резултат гласања.

Гласало свега 97 посланика: гласало „за“, 95, а „против“ 2.

Овим је у начелу на првом читању примљен законски пројекат. Сад ћемо прећи на претрес у појединостима.

Молим г. известиоца да чита.

Известилац финансиског одбора, **Урош Ломовић** чита:

Предлог закона о ванредним кредитима у износу од 250,000.000·— динара,

Члан 1.

Поред кредита одобрених законима о ванредним кредитима: од 29. јула 1914. год. у износу од 90,000,000·— динара, од 12. новембра 1914. год. у износу од 110,000.000·— дин., од 14. априла 1915. год. у износу од 200,000.000·— дин., од 13. августа 1915. год. у износу од 250,000.000·— дин., од 30. септембра 1916. год. у износу од 200,000.000·— Народна Скупштине одобрава Министру Финансија ванредни кредит од 250,000.000 дин. за покриће свију државних издатака.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 2.

Известилац **Урош Ломовић** чита:

Члан 2.

Одредбе члана 2., 3. и 4. закона о ванредним кредитима од 30. септембра 1916. год. остају у важности и у погледу кредита одобрених овим садањим законом.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Прима ли Скупштина прочитани чл. 2.? — (прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 3.

Известилац **Урош Ломовић** чита:

Члан 3.

Овлашћује се Министар Финансија да може по претходном одобрењу Министарског Савета ради покрића кредита из чл. 1. закључивати код Сједињених Америчких Држава и дугорочне зајмове, али увек саобразно америчким законима о давању зајмова страним владама.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановаћ**. — Прима ли Скупштина прочитани члин 3? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути чл. 4.

Известилац **Урош Ломовић** чита:

Члан 4.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија кад се обнародује.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић**. — Прима ли Скупштина прочитани чл. 4.? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Са овим је, Господо, свршен закон на првом читању; а друго читање ће доћи у законом року.

Господо, ја вам предлажем да се сутра седница не држи, пошто немамо ништа спремљено за дневни ред, а за прекосутра заказујем седницу у 10 сати са дневним редом: избор чланова Средишнога Одбора. (Чује се; а попуњавање административног Одбора?)

Молим вас ја предлажем за дневни ред за прекосутра избор чланова Средишног Одбора. (Прима се.)

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за прекосутра у 10 часова пре подне.

(Седница је закључена у 12 часова у подне).

Видео Секретар,
Маринко Станојевић.

Digitized by Google

ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

98. РЕДОВНОГ САСТАНКА
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНОГ НА ДАН 16. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

на Господина Министра Финансија

Управа Монопола Дувананаредила је да се дуван из срезова: моравског и алексинчког одкупљује од народа — произвођача, базирајући то, ваљда, на закон о монополу дувана, који није био ни савремен ни правичан, ни за време пре рата, а камо ли сада у овим сасвим променљивим приликама. Ја сам и пре у време мира, више пута подизао глас против неправде тога закона и подносио законске измене, да би се избегле неправилности према произвођачима дувана који га раде из нужде што тамошњи живаљ нема довољно имања за обделавање других производа и што је то место познато као право дуванско место. Када им се давала као и осталом свету повластица у куповању гаса, жижица и т. д. које сада потребе купују по баснословној скупој цени, а дуван кога су произвођачи продавали под непријатељем по 40—50 круна кгр., сада се жели узети, како сам чуо, килограм од 1—8 динара, а конац за низање дувана од килограма дувана коштао је динар минимум.

Сем овога произвођачима и по томе и таквоме закону није дато право на избор продавца — повереника, већ је комисија састављена од самих монополских чиновника.

Бојећи се да се не десе рђави случајеви и да народ — произвођачи, не зажали за непријатељем, питам и тражим да ми г. Министар изволи у Народној Скупштини одговорити: да ли му је ово познато? Мисли ли да је ово правичан посао, и ако није, мисли ли наћи праведнијег пута.

15. децембра 1918. год.
Београд.

Интерпелант,
Михаило Срећковић
народни посланик.

---

99. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАН У БЕОГРАДУ 18. ДЕЦЕМБРА 1918 ГОД.

Председавао председник **Ђока Ж. Брачинац.**

Секретар **Пера Јовановић.**

Присутни су били г. г. Министри: Председник Министарског Савета, Министар Правде, Министар Трговине и Индустрије, Министар Унутрашњих Дела, Министар Грађевина, Министар Саобраћаја, и Министар за Обнову Земље.

Почетак рада у 10 часова пре подне.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Отварам 99. редовни састанак Народне Скупштине. Изволите саслушати протокол прошлог састанка.

Секретар **Пера Јовановић.** — Прочита протокол 98. редовног састанка.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има ли примедаба на прочитани протокол?

Има реч г. Воја Маринковић.

Др. Воја Маринковић. — У протоколу је записано да сам ја дао изјаву у име своје напредњачке групе, међутим, ја сам дао изјаву у име све три опозиционе скупштинске групе, самосталних радикала, независних радикала и напредњачке групе, које су у споразуму.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — То ће се поправити.

Прима ли Скупштина протокол са учињеном изменом? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути две депеше.

Секретар **Пера Јовановић** прочита депешу Председника Португалске Народне Скупштине која гласи:

ТЕЛЕГРАМ

Председнику Српске Народне Скупштине
Београд

У име Португалске републиканске Скупштине која је у ванредној седници решила једногласно да се савезничким народима изјаве одушевљене жеље и честитања на победи права, правде и слободе, дозволите ми да се придружим свим својим срцем жељама португалских посланика. Примите израз мога најодличнијег поштовања.

Председник Португалске Скупштине
А. Михо Мето

(Скупштина је саслушала с узвицима Живео! Живели!)

Затим прочита депешу Велике Црногорске Народне Скупштине која гласи:

Г. Ђоки Брачинцу
Председнику Српске Народне Скупштине
Рџжањ

Велика Народна Скупштина слободно изабраних посланика у Српској Црној Гори са свога

Digitized by Google

скупа у Подгорици поздравља Српску Скупштину *сјајну тековину српског демократског народа,* чија патриотска и демократска радња дала је *потпоре влади* и победоносној *српској војсци*, да оствари наше српске идеале ослобођење и уједињење нашег троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца.

Секретар *Луко П. Вукотић* Председник *Саво Церовић.*

(Скупштина је ову депешу пропратила бурним узвицима и аплаузима: Живели! Живели!)

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Изволите чути молбе и жалбе које су приспеле Скупштини.

Секретар **Пера Јовановић** прочита молбе које гласе:

Радмила Балтићева, учитељица у Јелашници, моли Народну Скупштину да јој се 1910—11 година призна за време док је у оставци била.

Милица С. Митровићева, учитељица у Власотинцу, моли Народну Скупштину, да јој се урачунају године учитељске службе од 16. септембра 1913, године до поновног ступања у службу као и регулацију плате.

Јоца П. Драгић, учитељ из Болеча, моли Народну Скупштину за уважење година учитељске службе у Босни.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Молбе ће се упутити надлежном одбору.

Изволите чути питања појединих посланика на Г. Г. Министре.

Секретар **Пера Јовановић** прочита питања која гласе:

1. Питање г. Светозара Ђорђевића народ. посланика на Г. Министра Војног, о беспримерној нечистоћи у старој коњичкој касарни.

2. Питање Г. Рајка Гавриловића народ. посланика на Г. Министра Војног, о стоци која се налази у шабачком гарнизону.

3. Питање Крсте Д. Марковића нар. посланика, о шиљању комисија за процену штете учињене од стране Бугара у срезове Јабланички, Лесковачки, и Власотиначки, као и о шиљању грађе и намирница у те срезове.

4. Питање Атанасија С. Шарковића народ. посланика на Г. Министра Унутрашњих Дела, о одашиљању комисије за процену штете, учињене од стране Бугара у Топлици, и нишком округу, као и о издавању грађе и помоћи породицама у тим крајевима.

5. Питање г. г. Мих. Р. Радивојевића и Лазе С. Поповића нар. посланика на Г. Министра Железница, о не саобраћају железнице Обреновац —Ваљево; Младеновац — Лајковац, и о главном узроку нерада тих железница.

6. Питање г. г. Мих. Р. Радивојевића и Лазе С. Поповића народ. посланика на Г. Министра Финансија, о немању соли, петролеума и жижица у округу ваљевском, и о пљачкању шпекуланата који те потребе продају народу по високим ценама.

7. Питање г. г. Мих. Р. Радивојевића и Лазе С. Поповића нар. посланика на Г. Министра Грађевина, о уништеним путовима у окр. ваљевском од непријатеља, услед чега су путови остали неупотребљиви за саобраћај као и мост на Тамнави.

8. Питање г. Саве Бајкића народ. посланика на Г. Министра Унутрашњих Дела, о издејствовању Указа о што бржем сазиву окружних скупштина и ослобођењу од војне обавезе свих окружних посланика и деловођа.

9. Питање г. Илије Пецића нар. посланика на Г. Председника Министарског Савета, о помоћи селима Рановцу, Кобиљу. и Кладурову у срезу Млавском, која су била опљачкана, а њихови становници интернирани од стране Бугара.

10. Питање Илије Пецића народ. посланика на Г. Министра Народне Привреде, о помоћи селима Рановцу, Кобиљу и Кладурову у срезу Млавском, која су од Бугара опљачкана а становници интернирани.

11.) Питање г. Драгише Лапчевића народног посланика на Г. Министра Војног о укидању кулука код војних станица и других војних установа.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Ова ће се питања упутити надлежним Министрима, који ће у своје време дати одговоре.

Изволите чути интерпелације.

Секретар **Пера Јовановић**, прочита интерпелације г. Николе Ђ. Митића и Свет. А. Хаџића народних посланика које гласе: (Види прилог на крају састанка).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Ове ће се интерпелације доставити надлежним Г. Г. Министрима.

Господо, пријављује се за реч г. Дража Павловић за питање на Председништво.

Д-р Дража М. Павловић. — Ја имам да поставим једно питање на вас, г. председниче.

На Крфу г. Министар Војни одговорио је на интерпелацију г. Настаса Петровића и другова, о судбини 30.000 регрута и младића, од којих је већина нашла смрт у врлетима и мочарима албанским, а нису морали наћи, јер су могли прећи преко грчке границе и бити спашени.

Г. Министар Војни према подацима које је имао, дао је одговор, али није расветлио трагичну судбину младића, и није могао рећи да ли су криви органи, који су водили младиће, или има кривице до бивше владе. Та ствар остала је нерасветљена. Ради тога Народна Скупштина у своме прелазу на дневни ред једногласно је тражила скупштинску анкету, да она утврди ову истину.

Од тога доба до сада та анкета није образована, и ја мислим да погађам мисли свију вас овде без разлике скупштинских група (Чује се: Тако је!) и појединаца, да ми ову ствар мало расветлимо, да то јаван морал изискује да се констатује, да и код нас кривци, ако их има, морају да одговарају, и мислим да ми дугујемо не само истини, него и пијетету према тим младићима, који су пали, да ми дугујемо и пијетету према болу и тузи њихових родитеља и сродника тражећи да се констатују факта. (Живо одобравање).

С тога, господо, питам г. председника Народне Скупштине мисли ли, и кад да стави на дневни ред избор те скупштинске анкете?

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Господо, ви се сви сећате да раније скупштинских седница није ни било, а ја мислим да ставим за идућу седницу на дневни ред избор те анкете скупштинске.

Је ли вољна Скупштина? (Вољна је!)

Digitized by Google

Господо, прелазимо на дневни ред. На дневноме реду је избор Средишног Одбора. Ја мислим да дам четврт часа одмора да се споразумемо. (Чује се: Молим за реч! Молим за реч!)

Има реч г. Агатоновић.

Радослав Агатоновић. — Мени се чини, господо, да смо ми на претходној седници казали да буде попуњавање Средишног Одбора. Ја немам ништа противу тога да буде и избор Средишног Одбора, али ако би био то Средишни Одбор, онда треба закон мењати, јер Средишни Одбор постоји, само је довољно непопуњен. Отпали су извесни чланови, дали су оставке, а ти чланови су изабрани на основу закона. И према томе, ако би се бирао нов Одбор, повредио би се закон. Ја мислим да би било боље да се стави место речи »избор«, »попуњавање« Средишног Одбора, па да попунимо Одбор, и да развијемо рад Средишног Одбора у свим правцима, а не у оном, у коме је до сад био. Јер, онако како је био склопљен за задаћу привредну у оно време, са законом који није његове функције проширио, Средишни Одбор данас не би требао да постоји, јер данас има далеко крупнији, опсежнији и већи задатак (Никодије Милетић: Ја сам тражио реч први).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Никодије Милетић.

Настас Петровић. — Молим вас г. председниче, ја сам се пре јавио за реч, него г. Милетић.

Никодије Милетић. — Не могу да уступим своју реч тим пре, што сам се ја одмах, чим сте Ви огласили да је отпочео претрес, јавио за реч. Ја сам се чак јавио пре и од господина посланика коме сте већ дали реч.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — Господо посланици! Прилике у којима је овај закон поникао, на основу којег би требало сад да изаберемо Средишни одбор, вама су свима познате. Па ипак ви ћете ми дозволити да скренем пажњу Народној Скупштини на те прилике, које су у оном добу диктовале да ми донесемо један закон, који данас према садањим приликама, апсолутно не може да се примени и изведе — онако, како би одговарао циљу ради којег је тај закон у оном добу донешен.

Ви врло добро знате, да је после оне тешке и мучне борбе, коју је имала Краљевина Србија са Турском и Бугарском још на онако уморан наш народ од тих ратова и нашу државу, насрнуо много моћнији и јачи непријатељ.

Србија није могла у први мах да одоли тој навали, попустила је и услед тога завојевач, ступајући на земљиште наше Краљевине, почео је да чини нечувена зверства, а то је било у четири наша округа. (Чује се: О томе није реч) Да би што пре притекла са најпотребнијом помоћу оном живљу, који је под притиском непријатеља био го и бос, напустио своја огњишта, Народна Скупштина је онда налазила да треба и она, ради срећивања тих питања, да узме иницијативу, у неколико и суделовање у томе послу, да се тај народ збрине, да се те избеглице сместе и да се, према средствима, којима је она онда располагала притекне у помоћ тој сиротињи и тим избеглицама.

У тој журби, Народна Скупштина није могла да донесе опсежан закон по томе. Она је донела један привремен закон, који је у исто време у неколико ограничен на оно, на шта су ондашње прилике изискивале да се примени.

Хоћу сада овом приликом да констатујем, да постоји на основу закона Одбор, али да тај Одбор није по закону изабрала Народна Скупштина него је законом, који је доцније постао, тај Одбор октроисан.

Министарски Савет одазивајући се тежњи саме Народне Скупштине, коју је изјавила под притиском оних околности, узео је одмах то у своје руке, именовао је одмах извесне чланове Одбора, па је тек после приступио изради тог закона.

Кад је тај закон донешен, немам при себи податке, али не могу да разумем разлоге, који су диктовали ондашњој Влади, да тај Одбор октроише и она изабере у Одбор народне посланике, у место да их Народна Скупштина бира тим пре, што је Скупштина била онда на окупу, и што је имала могућности да према новоме закону изабере тај Средишни Одбор. То није било него је одбор само утрђен једним прелазним наређењем закона и остао је на томе послу и даље.

Дакле, факт је то, народски да се изразим: Пре се родило дете него што је постојала мајка. Пре је био Средишни Одбор, него закон о Средишном Одбору. То је факт, који се и у самом закону видети може. Нико нема ништа против тога, господо, да се закон и ако је тако непотпун примени и сад, али сваки мора имати на уму да су ондашње и садашње прилике врло различите. Ми смо онда донели закон да помогнемо невољнима у рату, а сад треба да имамо закон да помогнемо онима, који трпе последице тога страшнога рата.

Ако станемо на то гледиште, да се нужна потпора у прво време мора дати живљу нашем у старим границама Краљевине Србије која је највише страдала ми морамо, господо, одмах упоредо с тим питањем повести рачуна и о томе, да ли треба то благодејање законско, или управо та примена законска, да се простре и на остале делове присаједињене наше Краљевине, нарочито на делове, који су били исто тако изложени непријатељској најезди, и свирепости, као што је Црна Гора, Далмација, Херцеговина, по том Македонија, Стара Србија и Санџак. Поред тих покрајина наших, присаједињене су нашој Краљевини и сачињавају једну државу, још и области Хрватске, Славоније, Војводине и тако даље, које су такође осетиле последице овог страшног рата. И ако није непријатељ тамо газио у оној мери као окупатор, ипак је и онај народ, услед ратних прилика, много претрпео, тако да се и то мора извидети, и пружити помоћ у оној мери у којој потреба захте. Зато не можемо ми сада сепаратно узимати, и одвајати један Средишни одбор, који ће имати само задатак за срећивање питања у ужим границама наше земље. Кад би се, господо, чак и пришло таквом решењу, да ми обновимо, или, како рече г. председник, попунимо Средишни

Digitized by Google

одбор, онда се морамо запитати: какве функције треба да има тај Средишни одбор.

Ако, господо, гледамо на рад Средишног одбора у прошлости, ни један од вас неће смети, ако стане на темељу закона, да одобри тај рад као правилан. Ми врло добро знамо, и треба увек да се тога држимо, колико је према нашем Уставу Скупштина моћна да залази у поједине послове. Скупштина по Уставу никад не може да се упусти у администрирање, и још мање у финансиске послове. Народна Скупштина не може непосредно општити ни са овом, ни са оном државном установом непосредно, Она — Народна Скупштина има права да општи, и да стоји у непосредној вези искључиво са Владом Краљевине, која стоји пред Скупштином као одговорни чинилац и представља највишу управну власт у земљи.

Шта смо ми видели од овог одбора? Одбор и ако није имао права, и онако крњ, непотпун, он је закорачио у другу надлежност, т. ј. доделио је себи такву функцију која никако не може да се одобри са гледишта Устава и закона о пословном реду.

Ја не знам да је у парламентарном животу других народа ма која Народна Скупштина бирала из своје средине људе, којима је давала касу и кључеве, тим самим довела их у положај одговорних рачунополагача, и дала им да раде финансиске послове, и да администрирају. Најмање је код нас Народна Скупштина, према нашем Уставу, могла тако да ради. Па ипак је свега тога било. Народни је новац дељен непосредно од стране овог одбора из кредита који је Скупштина одредила. И ми сад стојимо пред овим фактом.

Имамо једно тело које је радило финансиске и административне послове, руковало државном имовином, у име Скупштине, међутим то је тело један неодговорни чинилац. Коме ће они сад положити рачуне? Ко ће их контролисати, кад знамо да рачуне скупштинске не контролише никаква власт у земљи? Ја тврдим, познавајући одредбе закона, да такву функцију Средишни Одбор није могао да има. Али Средишни Одбор се онда досетио да на други начин своју функцију стави на други терен. И онда је искористио овлашћење које се налазило у самом закону а које гласи: да ће Средишни Одбор у споразуму са министром унутрашњих дела направити правилник, пословник, за рад тога одбора. Ето у тај правилник Средишни је Одбор унео такве одредбе, које правдају његов некоректан и незаконити поступак, и проширио је своју власт до границе, до које није смео да иде.

Да оставимо све то на страну, имамо када да те ствари разбистримо, сада да говоримо о овој потреби, која је по моме уверењу и нагнала извесне народне посланике да ово питање о попуњавању Средишног Одбора ставе на дневни ред. Потреба је, доиста ту треба да се води рачуна о снабдевању земље и распореду намирница које је држава примила на себе да набави и набавила, а тако исто које ће приватном иницијативом доћи у земљу. Потреба је да се пресеку све шпекулације појединаца на штету потрошача којима је прека потреба да што пре дођу до намирница али под условима таквим, који би се могли издржати. Ту потребу нико не пориче, па ни ја. Али ако хоћемо да одговоримо потреби и циљу не смемо се задовољити ни ослонити на одредбе садањег закона о помоћи невољнима у рату, морамо тај закон изменити и проширити на целу земљу, а функције Средишног Одбора поставити на здрав уставни терен, да не може закорачавати у финансијске или административне послове, осим послова које Народна Скупштина по Уставу може на Одбор да пренесе. Народна Скупштина може се појавити само у виду анкете или контроле над државним институцијама које постоје у земљи а другојаче не. Ако се сложимо да такав буде и Средишни Одбор, ја мислим да неће бити ни једнога међу нама, који ће бити противан да се он изабере.

Мишљења сам да према измењеним приликама треба повећати број чланова тога одбора, ако Народна Скупштина реши, да исти бира и преко њега утиче на Владу, и њене органе, да брже и правилније изврше одређен им задатак. Јер, господо, при решавању овог питања не смемо бити једнострани, морамо водити рачуна о свима крајевима и свима областима наше нове Краљевине.

Али, како данас имамо увећану владу са подвојеним и новим Министарствима као што су: Министарства за снабдевање земље, Трговине, Здравља, Саобраћаја и друга нова Министарства, којима је дужност да се свестрано постарају, не само за снабдевање земље, већ и за све оно, што ће допринети, да наша земља дође што пре у нормални колосек, ја мислим како у Влади има представника свију група скупштинских и довољно представника нових области, ми можемо тој Влади да поклонимо пуно поверење и веровати јој да ће све послове моћи средити правилно на задовољство Народне Скупштине и народа за ово кратко време док се не састави заједнички парламенат, коме би требало изнети ово питање да реши и постави на здраву основу учешћем представника народа и из нових крајева.

С тога сам слободан да изнесем предлог, да ми за сада скинемо ово питање са дневнога реда, а да препоручимо Влади да најбрже и најинтензивније ради на пословима које садање прилике захтевају да се неодложно подмирују најпрече потребе народне. А зато ми се не лишавамо права народних посланика да чинимо представке дотичним министрима, и ако се они не одазову на наше представке, које морају бити оправдане и објективне, ако се оглуше о њих, ту су нам, да зато и одговарају. Ја молим господу посланике да ме потпомогну, да се ово питање одложи и стави на дневни ред када се образује заједнички провизорни парламенат, а дотле да оставимо те послове заједничкој Влади. (Потпомажу га).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Настас Петровић.

Настас Петровић. — Ја бих хтео да учиним претходно ово питање г. Председнику: шта је данас на дневном реду?

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Избор Средишног Одбора.

Настас Петровић. — Ја бих вас молио за објашњење како ви то разумете? Ја сам у забуни због те ваше изјаве.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Ја сам синоћ допутовао. Ја не знам како је Скупштина

Digitized by Google

решила. Ви ћете знати то боље, који сте били овде. Ја нисам тада био овде.

Настас Петровић. — Да ли ви мислите кад сте нам прочитали дневни ред, да треба да бирамо цео Средишни Одбор или мислите, како смо ми мислили прекјуче, да под речима избор чланова Средишног Одбора треба разумети избор оних чланова, чија су места у том одбору упражњена?

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Како је Скупштина донела, ви ћете знати боље. Ја сам затекао дневни ред и овде стоји: избор Средишног Одбора.

Настас Петровић. — Али, како ви разумете то?

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Према овоме ја разумем да је избор целог Средишног Одбора (гласови: треба г. потпредседник да објасни ствар).

Има реч г. потпредседник.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Молим вас, господо, ја кад сам ставио питање о дневном реду, ја сам казао: Је ли вољна Скупштина да се стави избор чланова Средишног Одбора? Даље никаквог објашњења од стране Председништва није било. Скупштина је примила дневни ред, а како ће се разумети: или попуњавање, или избор целога одбора, то је друга ствар. Али ја стојим на гледишту: било да се бира цео Средишни Одбор, или попуњава, једно је исто, јер избором се и попуњава одбор, и бира цео одбор. Сад је на Скупштини да реши како треба да буде.

Настас Петровић. — Ја жалим много, што Председништво Скупштинско може овако да разуме дневни ред како је то изјавио г. Потпредседник Народне Скупштине. Председништво Скупштинско, у сваком случају, дужно је, да чува Скупштину од свакога посла, који би ишао ван граница закона. Нико од нас, ја мислим, који је прекјуче давао пристанак, да се бирају чланови Средишног Одбора, није могао разумети да ћемо ми данас имати изборе свих чланова Средишног Одбора, него је сваки могао разумети, да се имају на овој седници попунити она места која су упражњена. Господо, постоји закон, који је Народна Скупштина у Нишу вотирала о помоћи пострадалима у рату. По томе закону, који је још у важности — ја то подвлачим, јер не мислим да Скупштина може примити к знању акт Владин, којим га је она суспендовала у времену кад је та Скупштина функционисала. — По томе закону, господо, постоји Средишни Одбор, који је функционисао све дотле, докле су биле материјалне и техничке могућности да функционише. У току времена извесни чланови су умрли, извесна места у Средишном Одбору су упражњена, и сад шта може Народна Скупштина да ради? Кад се стави на дневни ред избор чланова Средишног Одбора онда се такав дневни ред може само тако разумети, да Народна Скупштина има сад да бира само чланове на она места, која су упражњена. Ништа друго, господо. Ни у ком другом правцу, господо, Народна Скупштина, не сме да иде све дотле, докле закон постоји. Може бити, господо, оправданих тенденција да тај закон треба мењати, може бити и мишљења да чланови Средишног Одбора нису радили како треба, — ја све то допуштам. Али код оне господе посланика који тако мисле, треба да стоји ово пред очима: ако ја тако мислим, учинићу оно, на шта имам права, поднећу предлог о изменама тога закона, или предлог за укинуће тога закона. Ако има чланова Владе који су против овог закона, нека то Влада учини. Али све дотле, дакле немамо предлог закона о изменама, овог закона који постоји, докле немамо предлог било од стране Владе, било од стране посланика да се овај закон укине, све дотле ми морамо и овде у Народној Скупштини радити само оно што нам тај закон допушта. И кад се стави на дневни ред тачка »бирање чланова Средишног Одбора«, онда то може само значити да имамо бирати оне чланове Средишног Одбора којих данас нема у томе Одбору, а никако бирати нов Средишни Одбор, кад још има чланова Средишног Одбора, који су живи, и који седе овде у Народној Скупштини.

Дакле, г. председниче, ја после свега овога захтевам да ви вршите закон. Ви не смете тумачити прекјучерашњи Скупштински пристанак на истакнути дневни ред друкче, него онако како се тумачити сме, то јест да бирамо сада толико чланова Средишног одбора, колико их нема данас у Средишном одбору. Ја вас молим још, да не допуштате, г. председниче, никакве друге безпредметне дискусије, јер свака друга дискусија, која би се развила у том смислу, где би требало тај закон изменити, или допунити, да би била безпредметна. Кад буде на дневном реду питање: какав је тај закон, треба ли га мењати, или не треба, онда можемо о томе говорити.

Ја вас дакле позивам да бирамо само онолико чланова Средишног одбора колико их данас нема. Закон постоји, он је у важности, и закон треба вршити.

Прилике у којима смо затекли отаџбину императивно налажу Народној Скупштини, да преко Средишног одбора притекне у помоћ пострадалима, а таквих има безброј много у нашој отаџбини, као што је то лепо нагласио г. Лапчевић.

Ако почнемо скретати на другу страну и предлагати, да треба да правимо други закон, који ће обухватити све остале области, које су ушле у нашу државу, да треба бирати нов Средишни Одбор, онда нећемо вршити дужност брзо и хитно, како треба, да радимо. Доцније кад парламенат наше нове државе добије нов облик, нека изађе предлог из тога парламента о другом одбору који ће вршити функције, које има да врши данашњи одбор за све земље наше нове државе. Кад то буде, онда ћемо свршити и ту ствар, а докле тога нема, мора Средишни Одбор да ради у границама старе Српске Краљевине, како закон налаже.

Чеда Костић. — Молим вас, господо, из овога како је ова дискусија почела и како су наши другови изнели нове предлоге за решење овога питања, избора Средишног Одбора, као и поводом питања г. Настаса Петровића упућеног на председништво Скупштине, види се, да је ово питање стављено на дневни ред пре, но што је између нас постигнут споразум, и пре него што су они који су били надлежни, а ја сматрам да је надлежан Средишни Одбор, спремили све шта треба, да се види шта Скупштина има да ради.

Digitized by Google

Ми смо ставили на дневни ред питање, које није било припремљено за дневни ред. Дужност је Средишног Одбора била да спреми директни предлог, да га изнесе, и да каже: ми овде представљамо Средишни Одбор, стојимо на овом и овом гледишту, на основу тога, и тога, и тражимо то, и то. Међутим тога нема. Председништво је зато ставило овако на дневни ред то питање неодређено, и ми га зато овако разно схватамо и тумачимо. Ми смо сматрали да имамо права да узмемо питање у дискусију: да одлучимо претходно шта има да буде, да ли ћемо бирати цео Одбор, или ћемо га попунити, или ће бити треће решење, које је изнео г. Милетић да ово питање оставимо за други дан, кад дође заједнички парламенат, који би био једини надлежан да према потреби изнесе питање на дневни ред.

Господо, после овога објашњења да има места дискусији о томе у каквој ће се форми бирати Средишни Одбор, ја се слажем с говором г. Милетића, и заступам мишљење, да је овај предмет, како је стављен на дневни ред, беспредметан, ако бирамо сада одбор по досадашњем закону, и да тим нећемо подмирити потребу која се појавила. Ја мислим да би ми ово питање требали да ставимо на дневни ред, кад буде заједнички парламенат зато, што су сад заједничке потребе целе наше велике земље, која је дошла у такву једну ситуацију да очекује помоћ због ратних последица. Закон, који је донет о помоћи невољнима, донет је за једно време када је он требао да помогне *невољнима у рату*. Међутим, ми смо на крају рата, ми смо такорећи у миру, и ми срећујемо податке, да помажемо невољнима после рата. И први закон и овај закон који би смо донели за целокупну уједињену земљу, привремени су, али се доносе за време док потреба постоји. Ја држим да ми ту потребу сад нећемо задовољити попуњавањем одбора.

И ако посматрате ствар како се она развијала, мислим да је овај закон донет за те критичне тренутке, када је земља наша страдала од непријатеља у неколико округа, а чим је наступила наша трагедија, у којој смо морали да напустимо земљу, самим тим закон је постао беспредметан, скинуо се са дневног реда. Да ми враћамо један закон, који се сам по себи угасио, апсолутно нема смисла, и ја мислим да и ви сами увиђате ту потребу, да ми то питање ставимо на дневни ред за једну од првих седница Државнога Народног Већа. И сам г. Министар Унутрашњих Дела пређашњи г. Љуба Јовановић, спремио је пројекат за измене у том закону. Међутим се је појавила потреба за измену овога закона још кад је донет, јер је сам тај закон био новорођено дете, пошто се одбор створио пре но што је дошао закон.

У толико пре овај закон треба сад изменити кад су се прилике у току рата далеко више измениле, и кад данас за потребу овога закона има не Министар Унутрашњих Дела, него Министар снабдевања и обнове земље.

Те измене су пак имале да даду ону санкцију, која треба да се да, а то је да Народно Представништво на томе закону добије своју контролну снагу, да буде контрола, а не извршни орган тога Министарства.

Зато мислим да ми пређемо на ову формулу коју је предложио г. Милетић да дођемо до новог закона, који ће ту потребу да подмири, а дотле да оставимо Влади један провизориум, да она преко окружних одбора, и оних, који су већ постојали по старом закону, врши ту тренутну помоћ нашем народу, а ми посланици сви сами имамо права да вршимо контролу за то време.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета, **Стојан М. Протић.** — Ја сам хтео једну малу исправку да учиним на говор г. предговорника, да не би дошли до неспоразума, што не бих био рад. Г. предговорник је казао да је Средишни Одбор покренуо то питање. (Чеда Костић: »Не, погрешно сте ме разумели).

Ово је питање изашло из Краљевске Владе, то није дошло са стране, и услед тога је то дошло овде на дневни ред, да се о томе разговарамо. Друга једна ствар је ова коју хоћу да напоменем. Ја мислим да није штетна, шта више може бити корисна дискусија, која се сад води. Ако ми немамо у напред смишљено и сложено решење ове ствари, ми ћемо га баш овим можда боље наћи, кад чујемо мишљења, која овде могу пасти од разне господе посланика. Главна је ствар у овоме, како се мени чини та, да у питању, које је врло важно у овом тренутку за целу нашу земљу, питање о снабдевању земље, колаборира и наша Народна Скупштина, а на који начин, ми ћемо то видети. Ако нађемо да је најбољи тај начин да оживимо закон онако какав је био, о коме је говор овде, а који се зове, ако се не варам, «закон о помагању невољних у рату.“ — Ако нађемо да има још какво боље решење т. ј. да ми из тога закона узмемо све оно што је добро, и да га може бити у извесној мери проширимо, и нешто додамо, то ће бити опет у споразуму између нас и вас, а будите уверени, да ми нећемо никоме ништа да наметнемо. Молим вас да у то будете уверени. Ја држим да ви сасвим корисно можете продужити ову дискусију, а ја бих желео да чујем свакога од господе посланика, који би имао у том погледу нешто да каже, јер се ми тиме можемо користити, а ово питање је драго и вама и нама.

Председник Народне Скупштине, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Милоје Ж. Јовановић.

Министар за исхрану и обнову земље. **Милоје Ж. Јовановић.** — Господин Председник Владе је већ саопштио у главноме ствар, ја хоћу само нешто да додам, а то је да је предлог закона за попуњавање Средишног Одбора потекао од саме Владе. Ја сам тражио, да ми се Средишни Одбор стави на расположење, да заједно са њиме радим на помагању невољних у границама, које су одређене, законом о помоћи невољнима у рату.

Ја молим Скупштину, да ово питање не одлаже но да се Средишни Одбор што пре изабере, јер су питања толико важна и хитна, да би свако одлагање било штетно по интересе земље и народа. Како ће се то решити, попуњавањем, или избором Средишног Одбора, то је ствар Скупштине.

Ја хоћу само нешто да напоменем, да до онога момента, кад сам постао Министар био сам члан Средишног Одбора.

Digitized by Google

Они чланови Средишног Одбора, који су још данас у одбору, а има их седам, вршили су своје дужности са пуно воље за све време нашег изгнанства. Средишни Одбор је доносио одлуке и решења, која се односе на избеглице и обавештавао је Владу о свему. Тражио је неколико пута да се уведе у своје функције, али до тога није дошло. Најзад је Средишни Одбор спремио један извештај за Народну Скупштину, који износи 15—20 штампаних табака. Ја мислим да кад би тим људима одказали поверење без разлога. не саслушавши их, било би врло незгодно и доказали би да немамо обзирс према њиховом раду. Ти људи, ако нису заслужили похвалу, ја мислим, а и вићете се сложити самном да не заслужују ни покуду, а најмање да им се даје сад на овај начин неповерење. Ја мислим да би требало да се сада изврши само попуњавање Средишног Одбора, у колико недостаје појединих чланова, и да се на тај начин Средишни одбор комплетира и за рад оспособи.

Незгода вероватно има у томе, што одбор није састављен по сразмери снага појединих скупштинских група, но ја мислим, пошто је велики број места, која су остала празна, њихов је број мислим 13—14, да се може учинити потребна коректура, и да политичке групе могу бити правилније у одбору преставлене и заступљене. Ако је добра воља ту, политичке групе ће се лако моћи споразуметн са колико ће која пропорционално бити заступљена у Средишном одбору. Што се тиче питања да ли треба број чланова повећати као и да се састави један шири одбор за нашу нову Краљевину од представника свију области наше нове државе, и ја се саглашавам, и мислим да ће то питање убрзо доћи на дневни ред, али то не смета ништа. да овај одбор, који ће се изабрати, може функционисати и радити, а кад се састане заједнички парламенат, онда ћемо и то питање решити. Ја молим Народну Скупштину да ово питање о избору Средишног одбора не одлаже, пошто је тај одбор веома потребан.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч Г. Михаило Илић.

Михаило М. Илић. — Молим вас, господо, ово је ствар врло важна. Народ који је претрпео толике невоље и муке; који је потпуно исцрпљен, нема нигде ништа, томе народу мора се одмах помоћи. Цела Србија је страдала од непријатеља, а нарочито округ подрински. Ко није долазио у Шабац да види оне његове рушевине; исто тако као и он, страдала је Лозница и Љубовија, и сва погранична места. За пример ја ћу да наведем само општине Селевачку, Црничку и Великоречку, њих више нема. По том Мачков Камен где су највеће битке биле. Ту данас немају људи ни крова, немају ни куће, немају нигде ничега. Ту људи станују и леже по кошарама и земуницама, а иду голи и боси, и никакве помоћи немају. За то бих ја молио Народну Скупштину и са леве, и с десне стране, да се ово питање не одлаже, него да се што пре притекне у помоћ овом нашем народу. Господо, кад сам полазио као народни посланик овамо идући из Поцерине до Лознице, срео сам ако не више а оно 200, које жена, које младића, које стараца, да просе и сви су голи и боси. То је врло тешко, и за то мислим, да би требало да се што пре сврши ствар са избором овога Средишног Одбора, и да се притекне у помоћ тим јадним бедницима по целој земљи, а нарочито у пограничним местима, јер је преко нас непријатељска војска прелазила више од четири до пет пута.

Ви, господо посланици, врло добро знате, нарочито ви, који сте са села, да су данас сви земљораднички радови остали на младићима од 12—20 година. Они морају да узору, да пожњу, оврше, омељу, и да снабду сву кућу. Али ти су младићи и голи, и боси. У њих су ноге од зиме поцрњеле и испуцале. Шта ће бити са том омладином, ако Скупштина и Влада што пре не притекне у помоћ да се обују и одену. Биће то, да ћемо их доцније гледати као наказе, тужне и мучне, пропале од зиме. Ако је то морало бити за прошле три године, кад смо премучили сваку муку под Швабом, сад бар треба што брже помоћи том јадном народу. Нека та помоћ буде и мала, она ће им сада бити од велике користи. Јер, господо, код нас су данас опанци 250 круна, гас је 40—50 круна, со 6 круна. То се не може издржати.

Зато бих молио Владу, да се постара, да се што пре пошље одела и обуће и у наше крајеве, и ако су они забачени, те да се онај бедни народ снабде. Онај крај је и до рата био сиромашан, а сад је потпуно сатрвен, јер је непријатељска војска онуда три до четири пута пролазила. Зато бих молио и Скупштину и Владу, да се то не развлачи, него да се што пре оном народу притекне у помоћ, јер као што мало пре рекох, и мала помоћ биће у ово време велика вајда.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Никодије Милетић.

Никодије Милетић. — Господо, ја сам тражио реч ради обавештења са г. Петровићем, који је, било намерно или не — то је била његова оцена — погрешно разумео моје наводе, и разумевајући их тако, на његов начин, како је он то схватио, он је казао, да би дискусија по овом предмету могла бити само онда, ако би постојао предлог, да се тај закон укине, или ако би та ствар била раније већ покренута, па да се сад одмах приђе избору тога Средишног Одбора.

Господо, кад сам узео реч да о овом питању говорим, ја сам то учинио с тога, што сам то питање и раније покретао. И ја хоћу да упознам и г. Петровића, а и Народну Скупштину, нарочито оне народне посланике, који нису суделовали у Скупштинском раду на Крфу, да је по тој ствари постојао предлог, и да сам ја, 12. фебруара 1918. год. на Крфу поднео предлог, с погледом на ондашње прилике, и на оно, што је држава била организовала снабдевање земље, и потпомагање и избегличког света, и оног народа, који је заостао у Србији, на сасвим другој основи.

Постојао је један централни биро у Женеви, који је узео на себе извршење тога задатка, да помогне у земљи потребном помоћи заостале фамилије ратника, чиновника, инвалида и других сталежа, као и осталих житеља који су били избегли.

Digitized by Google

Тај предлог није могао бити узет у дискусију услед извесних појава, које су после и остале тамо на Крфу. Али ја се нисам задржао само на томе предлогу, него сам 4. априла 1918. год. упутио интерпелацију о раду Средишног Одбора, који је збиља, с погледом на закон, закорачио у оне послове, који му нису били додељени.

И та интерпелација није могла доћи на дневни ред услед познатих догађаја, који су се на Крфу одиграли. Према томе г. Настас није требао да наводи онај разлог, кад је њему позната та ствар на Крфу.

Сад хоћу да се задржим на тражењу г. Министра за снабдевање земље. Г. Министар, као члан Средишног Одбора, у прошлости је настојао на томе, да се само попуни Средишни Одбор, па је онда истакао питање о поверењу и неповерењу чланова који су до сада у том одбору били. Може бити да је он покренуо то питање и зато, што је ваљда посумњао да ми немамо поверења у тај Одбор. Ја морам одмах са своје стране да изјавим, да мене није руководило лично питање, него начелно гледиште у овоме питању. Никада се у овако важним стварима нећу руководити личним погледима, према личностима, којима се поверава извршење одлука ради постигнућа циља који тежи Народна Скупштина да постигне. И, господо, ја и овом приликом издвајам ово лично питање, и улазим у начелно решење овога питања, и молим Народну Скупштину да озбиљно о њему промисли.

Ми не можемо по предлогу Г. Министра за снабдевање земље, да попунимо Средишни Одбор, јер не би одговарали самом циљу закона који постоји. А сем тога Г. Министар учинио је напомену, да фали толико и толико чланова. Господо, да би се констатовао факт, који од чланова фале, и који су ту, који су изабрани решењем Министарског Савета, о томе треба да имамо званичних података. Тих званичних података овде Скупштина нема, и онда како ћемо без тих података да се определимо. Ми смо остављени да верујемо тврђењу бивших чланова; ево ми смо били чланови тога одбора, ови су били, а сада тих нема и т. д. Народна Скупштина да би решила то питање треба да има та факта. Тих факата нема и то је још већи разлог да се усвоји мој предлог у првом мом говору изнет.

Ако се пак остане при томе да се бира Средишни одбор, онда треба га бирати изнова да се прошири и на остале делове, које сам мало пре у моме говору поменуо, а нарочито делове који су пре уједињења у заједничку државу Срба, Хрвата и Словенаца били саставни део Краљевине Србије, а то су делови Маћедоније, Старе Србије и Санџака.

Господо, г. министар каже да треба бирати 14—15 чланова за овај одбор. Међутим г. министар је пропустио из вида одредбу закона о потпори невољнима у рату, који не дозвољава толики избор чланова одбора. Закон о потпори невољнима у рату дозвољава избор од 10 чланова и 10 заменика, али има клаузулу да заменик не може учествовати и решавати у седницама одбора увек, него само у оном случају, кад онај кога он замењује не буде тамо. Ја бих молио Народну Скупштину пошто је ово једно важно питање да га остави по моме предлогу за коначно решење будућем провизорном парламенту који има да се скоро организује, а донде централна управа уз припомоћ и надзор свију народних посланика, да води рачуна да се за ово кратко време распоред учини и најбржа помоћ учини онамо где је треба да буде.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Дајем четврт часа одмора а за то време молим да трећа и пета секција изберу по једног члана за административни одбор.

(Настаје одмор.)

(После одмора)

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Настављамо, господо, прекинуту седницу:

У административни одбор изабрани су: г. г. Сретен Којић и Андра Цветковић.

Има реч г. Радослав Агатоновић.

Радослав Агатоновић. — Господо, овде се јасно виде две струје код нас, то је један неспоразум у погледу избора или попуњавања Средишног одбора. Ми се сви слажемо у избору Средишног одбора, да он у данашњим приликама, има нове задатке, да треба да буде много већи и да се распрострe и рашири на целокупну територију, а не на два или три округа. У сваком случају потребан је споразум. Ја бих вас молио да прекинемо ову дебату, и да за идућу седницу оставимо попуну Средишног одбора, а ми ћемо се дотле моћи споразумети на који начин да се попуни. По моме мишљењу закон не спречава рад оних, који хоће да учине добро земљи у овом моменту. Ми имамо нешто друго што нас спутава да проширимо рад Средишног одбора, а то је правилник. Правилник не мења Народна Скупштина, него одбор у споразуму са министрима, а Народна Скупштина прима га к знању. Ми ћемо правилник проширити, и радићемо онако као што би сад радили. Ако што не достаје у закону, ми ћемо га мењати доцније. Ни у ком случају не би требало допустити да ради измене закона оставимо Средишни одбор без функција, и да чекамо да то влада све уреди. Влада има пуне руке посла, ми морамо заједно с њом сарађивати и према томе, ја вас молим да то питање за данас оставимо и прекинемо рад па ћемо прекосутра доћи са новим идејама и споразумети се.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Је ли вољна Скупштина да прекинемо рад? (Вољна је).

За идућу седницу стављам на дневни ред: Продужење данашњег дневног реда и избор анкентне комисије.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима).

Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за прекосутра у 10 часова пре подне.

Седница је закључена у 12 час. у подне.

Видео Секретар,
Пера Јовановић.

Digitized by Google

ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

99. РЕДОВНОГ САСТАНКА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНОГ НА ДАН 18. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

На Господина Министра Војног.

Ниш варош и нишка околина (не рачунамо ту само срез нишки) центар је свију несрећа које је народ тога краја дочекао за време уласка, владања и изласка Бугара, за тим бораба које су се у Нишу и околини водиле између наше и немачке војске.

Народ овога краја огрејало је сунце слободе наравно после датих небројених жртава за слободу.

Али, док је данас наша војска оперативна близу Будим Пеште, и посела сва гранична места наше Велике Србије С. Х. С., и то прелетевши од Солуна и не свративши својим домовима; — дотле у Нишу код Војне Станице скупљена је комора за кулук, са шапљивим воловима и расходованим колима и та кулучна комора и данас стоји на расположењу Војној Станици, липсује и скапава од глади по путевима, јер хране нема да од куће понесе, јер су Бугари и Немци све однели.

Међу тим, ми имамо уверења, да та кулучна комора није потребна у толикој мери у колико се сада налази, а и ако би нешто и било потребно, то би се могло попунити пленом, с којим се врло неправилно поступа.

Кад узмемо у обзир опустошавање Ниша и нишке околине за време окупације Бугара, нарочито пустошење 1917 год. за време буне у топличком, врањском и нишком округу, као и оскудицу у стоци и сточној храни, а о обделавању земље и да не говоримо, — то имамо част умолити Господина Министра Војног, да нам изволи у Народној Скупштини одговорити:

1. Хоће ли Господин Министар наредити да се кулучење у излишној мери обустави, кад за то има маса заробљене коморе од Бугара, а при том и довољно заробљеника, који би овај посао вршили на место наших изнемоглих стараца и нејаке деце, која данас премржњују по нишкој калдрми, и по блатавим и скоро не проходним друмовима и

2. Који га разлози руководе да ово не учини ако неће.

15. децембра 1918. год.
Београд

Интерпеланти:
Никола Ђ. Митић, Свет. А. Хаџић
народни посланици.

На Господина Министра Војног.

У моменту, кад је у намирницама страховита скупоћа; кад је у Нишу цена шећеру 80—100 дин. по килограму, кад се гас, помешан са извесним смесама продаје по 50 дин. литар, кад сељак не може ништа купити од нужних му намирница; кад нема нити лекара нити лекова и народ, нарочиго сељачки сталеж, без икакве заштите предат је Божјој судбини »кисмету« и пада као снопље, сасвим разумљиво, пошто се болест укрстала, јер је само место Ниш и околина био центар свију зверстава и страхота за време Бугара а тако исто и за операције приликом ослобођења — дотле војне власти у Нишу по наређењу Врховне Команде и Госп. Мин. Војног реквирирају дрва на нишкој пијаци.

Разумемо шта је реквизиција (и ако је увек погађала оне који се труде да својим напрезањем и муком помогну и држави и издрже своју породицу), али не можемо се помирити с тим да се сиротом сељаку одузму кола дрва за 20—30 дин., (јер их мере на кантар) те тако да онај ко је дотерао дрва нема да плати ни кирију за смештај стоке за једну ноћ, а оставимо на страну храну, трошак рабаџије, оправку кола, јер су сва искварена, а мајстора нема да их оправи, а о проређеном бранику, бедном животу сопственика, као и о куповини намирница за кућу, које су и натерале сиромаха да отера једна кола дрва на пијацу и да не говоримо.

Било је случајева, да су се људи одрекли и оних 30 динара и отишли плачући својим кућама, проклињући своју судбину, а у исто време и неправду која се у ово време — кад је синуло сунце слободе — чини.

Свему смо овоме очевидци.

Све ово узбудило нас је и расплакало, кад само помислимо, шта је народ у нишкој околини пропатио за 3 године од Бугара, колико су невиних жртава пале, а колико падају данас и имају пасти сутра, чије је падање последица рата и зверстава почињених од Бугара. С тога интерпелишући за све ово Господина Министра Војног, ми тражимо да нам Г. Министар изволи одговорити у Народној Скупштини:

1. Зашто је и по ком закону, као и по чијем наређењу наређено реквирирање дрва за огрев на нишкој пијаци, кад није нађено за сходно наредити да се реквирирају со, гас, шећер, кафа, пиринач, зејтин, обућа, одећа и т. д. а које су артикле потребне, и које се кришом по скупе паре продају, а које се по пријатељству, рушвету или за скупе паре на државним аутомобилима из Солуна превлаче, а оболели војници пешке упућују кући а на путу умиру;

2. Хоће ли Г. Министар једним брзим наређењем обуставити ову отмицу, која може изазвати врло рђаве последице.

Ако неће, зашто?

15. децембра 1918. год.
Београд.

Интерпеланти:
Никола Ђ. Митић, с. р., Свет. А. Хаџић, с. р.
народни посланици.

Digitized by Google

100. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДРЖАН У БЕОГРАДУ 20. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД.

Председавао потпредседник **Љуба Р. Јовановић.**

Секретар **Пера Јовановић.**

Присутни су били г. г. Министри: Председник Министарског Савета, Министар Правде, Министар Просвете, Министар Финансија, Министар Трговине и Индустрије, Министар Саобраћаја.

Почетак рада у 12 часова пре подне.

Потпредседник, **Љуба Јовановић.** — Отварам 100. редовни састанак Народне Скупштине.

Изволите чути записник прошлог састанка.

Секретар, **Пера Јовановић** прочита протокол 99. редовног састанка.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Има ли примедаба на протокол? (Нема).

Прима ли Скупштина прочитани протокол? (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите саслушати молбе, које су упућене Народној Скупштини.

Секретар, **Пера Јовановић** прочита молбе: Персиде Илић, удове, Јована Илића, служитеља министарства иностраних дела, за помоћ, и молбу Анке Петровић, да јој се повиси пенсија.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Молбе ће се упутити надлежном одбору.

Изволите саслушати питања г. г. посланика упућена на поједину г. г. министре.

Секретар, **Пера Јовановић** прочита питања:

1. Питање г. Рајка И. Гавриловића народ. посланика на Г. Министра Војног о стрешеним шљивама у округу подринском од стране аустр. власти и повереника.

2. Питање г. г. Мих. Радивојевића и Лазе С. Поповића, народних посланика: о опљачканој теглећој стоци и уништењу пољопривредних справа у округу ваљевском и подринском и т. д. на Г. Министра за обнову и снабдевању земље.

3. Питање г. Крсте Д. Марковића нар. посланика на Г. Министра Војног: о слабом снабдевању хране и преобуке војника профијант колоне II. пеш. пука, и војника пекарске чете моравске дивизије,

4. Питање г. г. Крсте Д. Марковића, Душана Ђорђевића и Атанасија С. Шарковића народ. посланика на Г. Министра Војног: о отпуштеним војницима рањеним, болесним и т. д. на боловање, а без средстава за путовање.

5. Питање г. Живојина Шобића народ. посланика на Г. Министра Војног о томе: да ли је Г. Министар вољан наредити да се укине кулук у округу подринском, а код куће су остали само старци и жене.

6. Питање г. Живојина Шобића народ. посланика на Г. Министра Унутрашњих Дела за одговор у Скупштини о томе: да ли је Г. Министар вољан, да што пре притекне у помоћ становништву округа подринског, чије су куће порушене.

7. Питање г. Николе Живановића народног посланика на Г. Председника Владе о томе: да ли је предузимао што да се изврши процена штете у целој земљи, коју је непријатељ учинио.

Потпредседник, **Љуба Р. Јовановић.** — Прочитана питања упутиће се г. г. Министрима.

Изволите чути јерну интерпелацију.

Секретар, **Пера Јовановић** прочита интерпелацију г. г. Јосифа Бојиновића и Жике Дачића народних посланика на Г. Мин. Председника, која гласи: (Види прилог на крају састанка).

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Интерпелација ће се упутити надлежном Министру.

Г. Драгиша Лапчевић пријавио се за питање.

Има реч г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Ја сам, господо, пре неколико дана упутио интерпелацију на Господина Министра Унутрашњих Дела, противу употребе цензуре над нашом штампом.

По нашем Уставу и по Закону о штампи, цензура је немогућа, она је забрањена. Међутим она се врши, и врши се безобзирно. Што је најгоре: цензуру над штампом врши војна власт. Ја сам се надао до сада, да ће г. Министар Ун. Дела на ту интерпелацију брзо одговорити, али сам био у заблуди; веровао сам да ће наредити, да се са цензуром прекине, али сам се горко преварио. Ова је земља и овај је народ провео читавих 100 година у борби за уставна и грађанска права. Још од првог устанка па непрекидно та је борба вођена, док није завршена једним уставом који данас важи и који гарантује уставну слободу и грађанска права. Та се слобода данас, кад се она прокламује чак и у земљама у којима је досада није била, гуши у нас једном страшном превентивном цензуром. И што је господо још најгоре: цензура иде тако далеко да забрањује и извештаје из Народне Скупштине.

По нашем Уставу не може се никаква цензура заводити над радом Народне Скупштине. За рад два уставна чиниоца имају свега две цензуре. За поступке владаочеве цензура је у томе, што сваки његов акт мора бити према потписан одговорним министром, а рад Народне Скупштине, народних посланика, цензуришу једино бирачи.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић.** — Господине Председниче, ово је говор а не кратко питање.

Драгиша Лапчевић. — Скупштина мора бити безусловно слободна и јавна.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Ја вас молим, г. посланиче упутите кратко питање.

Digitized by Google

Драгиша Лапчевић. — Допустите, г. Председниче, ово је кратко питање. Народна је Скупштина јавна не само кад има галерије, него кад је слободно у новинама саопштавати целокупан рад скупштински. Народна Скупштина је слободна кад над нама нема никакве пресије па ни пресије цензурске. Међутим у »Радничким Новинама«, у данашњем броју, требао је да изађе извештај са последње седнице Народне Скупштине. Тај извештај био је текстуелно онакав какав је саопштен у Народној Скупштини, и какав је ушао у записник и стенографске белешке Народне Скупштине.

Цензура Врх. Команде избрисала је не само извештај, него и наслов: »Народна Скупштина«. Ја протествујем против тога, и питам председништво: хоће ли што предузети мере да се јавност рада Народне Скупштине обезбеди од свеколиког насиља од свачије цензуре.

Хоће ли предузети мере, да извештаји Народне Скупштине не смеју бити цензурисани, него да буду јавни и слободни на прегледу и оцени свима бирачима, како би они, као једино меродавни, могли водити рачуна и надзора над радом Народне Скупштине.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — На ова питања г. Лапчевића могу да одговорим само у толико, да је његова интерпелација упућена надлежном Министру на одговор. Када ће г. Министар одговорити то председништво не може да зна док Министар не јави.

Што се тиче самог цензурисања ја му на то немогу одговорити, јер ја немам никакве власти над војним властима.

Има реч г. Министар Председник.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић.** — По нашем закону о пословном реду Народној Скупштини је познато како те ствари са интерпелацијама иду и ја бих по том формалном поступку могао да оставим ствар да иде редовним путем, али ја то не желим, и мислим да то није ни у интересу саме ствари. Зато сам и узео реч да кажем неколико речи о овој ствари. И пре свега, прва моја реч у овој ствари нека буде та, да сажељевам догађај који се догодио и који је пред вас г. посланик изнео, да је један извештај са седнице Народне Скупштине забрањен. (чује се: То не треба да буде!) И не треба да буде.

Што се тиче саме цензуре, ја молим и господина предговорника и Народну Скупштину да прими к знању ово. Истина је, господо, да по нашем Уставу цензуре нема. И ми смо, и ја сам лично, и врло велики број од вас који на тим местима у Народној Скупштини седите, половину века, ако не и више, провели у борби да цензуре у нашој земљи не буде. (Тако је!), И ми смо то чак и у наш Устав записали. Али, господо, ја мислим да ће те се сложити са мном да по каткад и не само каткад, него и по правилу, оно што у мирно време бива оно што у мирно време закон и Устав прописују, као што је код нас, не може, господо, да буде потпуно тако и за време рата. И не само код нас, него нигде ни у једној земљи у Европи, па чак и у оној земљи која је била учитељица свима нама у учењу и у усвајању политичких принципа, на којима политичке слободе у модерним државама постоје. То, господо, за време рата не може да буде потпуно онако како би можда желео и г. предговорник, и како бисмо можда и ми и други желели. И у Енглеској нема цензуре. Има само цензуре за позоришна дела, али политичке ценвуре за јавност нема; па су и Енглези, тако дубоко слободни и практични филозофи, ипак за време рата морали завести цензуру извесне врсте и у извесној мери.

Кад је народна снага у таквој мери ангажована, да је питање о животу и смрти целог народа, онда по неки прописи уставни и законски за то време морају да ћуте.

Дакле начелно, ми не можемо да одустанемо од тога — не ова влада него ни једна — да никако ни у којем облику, и ни у којој мери за време рата цензуру не употребљавамо. Што не могу Енглези, ни Французи за своје старе цивилизоване државе, то, господо, не можемо ни ми, који се тек сада боримо за народно и државно уједињење нашег народа. Али, господо, ми можемо и с драге воље хоћемо да ту невољу, да то зло, како да кажем, за време рата неизбежно сведемо на минимум, на најмању меру. И ја сам господо, лично, пре но што се ово догодило, пре но што сам чуо да је у опште г. предговорник интерпелацију по тој ствари ставио, предузимао мере и издао наредбе, да се цензура сведе само на ово: да цензура буде само за чисто војничке ствари, и за чисто дипломатске ствари, где су у питању наши спољни односи, и где је у питању кретање и рад наше војне снаге. Чисто војни део цензуре мора да води војна власт. Не можемо ми цивилни да будемо меродавни шта ће се смети пустити од онога, што се тиче војске за време рата. Али ту је и крај и мора да буде крај војној цензури. Ни једно војно лице и ни једна војна власт не може да одређује шта ће се ван тога пустити.

Не сме да буде и не треба да буде политичке цензуре; а у онолико у колико мора бити као што сам мало пре казао, јер се извесна врста политичке цензуре, која се односи на дипломатске односе наше земље мора водити, и ту цензуру треба да води Министарство Спољних Послова или његов орган.

Ја сам зато издао потребно наређење и ја вас уверавам да ћу ја лично поред Министра Унутрашњих Дела настојавати да се те наредбе извршују, и молим Народну Скупштину, да ово прими к знању, и г. посланика да буде задовољан.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Има реч г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Пошто сам поставио кратко питање, ја нисам у могућности, према пословнику, да развијам дискусију. Ја бих само желео да се што пре одговори на интерпелацију коју сам предао, те да и ја и остала господа посланици добијемо могућности да учествујемо у дискусији против употребе цензуре и против злоупотребе цензуре. Ја могу донекле завршетком одговора г. Министра Председника бити задовољан, што ће он наредити да се престане са политичком цензуром. Ја немогу бити задовољан нити примити да се цензура у опште може завести и трпети ма за какве ствари. То је једно насиље које се врши над уставом и правима грађана, и за то насиље Влада има да одговара. Али кад она за то насиље прима одговорност, онда

Digitized by Google

је њезина дужност, да не допусти да мимо свога круга, орган који њој треба да одговара врши цензуру.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Има реч г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић** — Господо, да ли ће интерпелација господина Лапчевића доћи на дневни ред, и да ли ћемо моћи говорити о њој, ја не знам, и пошто сумњам, ја сам узео реч да дам задовољења и господину посланику и свима посланицима, да кажем гледиште Владе на ту ствар. И због тога ја сам на ту интерпелацију одговорио и пре, него што је она и дошла на дневни ред.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић** — Господо, прелазимо на дневни ред.

На дневном реду је као прва тачка избор Средишног Одбора. Али пре него приступимо избору Средишног Одбора ја вас молим да саслушате оставку старог Средишног Одбора.

Секретар **Пера Јовановић** прочита оставку старог Средишног Одбора, која гласи:

Народној Скупштини

Да би дали Народној Скупштини могућност да с погледом на ново створене прилике и стање у земљи може извршити нов избор чланова Средишног Одбора Народне Скупштине, нама је част поднети своје оставке Народној Скупштини, чијим смо поверењем до сада били на овим положајима.

20. децембра 1918. Београд.

Председник
Мих. Ђ. Илић

Секретар
Светозар К. Ђорђевић

Потпредседник
К. Л. Тимотијевић

Чланови одбора:
Драгић Муцић, Драгиша Лапчевић, Сима Златичанин, Благоје М. Илић, Рад. Агатоновић, Бор. Ј. Поповић, Мих. Ј. Шкорић.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Прима ли Скупштина прочитану оставку? (Прима).

Објављујем да је примљена.

Према томе, господо, ми имамо да бирамо цео Средишни Одбор.

Има реч г. Андра Цветковић.

Андра Цветковић. — Господо, код избора Средишног Одбора потребно је десет чланова, један секретар и десет заменика. Ја сам слободан да вам предложим следећу господу, и то:

За чланове: Никола Ђ. Митић, Ђура Јеремић, Илија Јосимовић, Илија Пецић, Сима Златичанин, Светозар Ђорђевић, Михајло Срећковић, Драгић Муцић, Драгиша Лапчевић, Бора Ј. Поповић.

За секретара: Радослав Агатоновић.

За заменике: Риста Топаловић, Димитрије Попадић, Урош Бркић, Костадин Пешић, Драгољуб Илић, Благоје М. Илић, Никола Поповић, Драгомир Драгојловић, Триша Кацлеровић, Миливој Башић.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Прима ли Скупштина прочитане кандидате за Средишни Одбор? (Прима). Има ли кога против? (Нема).

Објављујем да је прочитана кандидација и да су прочитана господа изабрана за чланове Средишног Одбора.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: **избор анкете због упропашћених регрута у Албанији.**

Има реч г. Андрија Протић.

Андрија Протић. — Господо посланици, ви се сећате, да смо с болом у души још на Крфу тражили, да изаберемо анкетну комисију, да извиди ко је крив за помрлу децу — регруте у Албанији. Ја мислим да ћете се сви сложити да за анкетну комисију изаберемо ову господу:

Драгиша Васић, Урош Ломовић, Пера Јовановић, Никодије Милетић, Коста Тимотијевић, Живојин Златић, Тихомир Драшковић, Михаило Шкорић, Светозар Мојковић.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Прима ли Скупштина прочитане кандидате за Анкетни Одбор? (Прима).

Објављујем да су прочитана господа примљена за чланове Анкетног Одбора.

Са овим смо господо завршили дневни ред.

Закључујући данашњу седницу предлажем овај дневни ред за сутра.

Има реч г. Председник Министарства.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић.** — Ја бих молио да кажем две-три речи. Влада би желела да се за дневни ред за сутрашњу седницу стави питање о образовању привременог парламента за нашу нову Краљевину као прва тачка дневног реда. (Одзив: врло добро).

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић** - Дакле предлажем за дневни ред избор чланова за нови парламенат Срба, Хрвата и Словенаца. **Прима ли Скупштина тај дневни ред? (Прима).**

Има реч Светозар Ђорђевић.

Светозар К. Ђорђевић. — Српска Народна Скупштина на Крфу оставила је отворено, нерешено питање, о покољу, који су Бугари извршили у топличком, врањском и нишком округу и у осталим деловима наше отаџбине, које су они окупирали. То питање мора бити ликвидирано, мора се знати, шта је тамо опустошено, колико је људи поклано и побијено, колико домова упаљено и упропашћено и ко је одговоран за сву ту несрећу и ужас. Правда захтева да се извиди: ко је кривац за све то, што се десило и ја молим Народну Скупштину да пошто је већ донета одлука о избору једне анкете за извиђај овога, да изабере ту анкету која ће да извиди и ове ствари и да пред Народну Скупштину или заједнички Парламенат изнесе свој реферат те да би народ тим путем био потпуно обавештен о овој ужасној несрећи.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић.** — Ми ћемо имати сутра потребу да држимо седницу и пре и после подне, и пошто ће Народна Скупштина имати о томе да донесе одлуку сада или сутра, ја молим Народну Скупштину да сутра држимо седницу и пре и после подне, јер сама питања, која су на дневном реду стављена, неће се моћи друкчије решити.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић** — Пристаје ли Скупштина да се сутра пре и после подне одржи седница? (Пристаје).

Има реч г. Агатоновић.

Радослав Агатоновић. — Ја бих молио Господина Министра Председника и Г. Председника Скупштине, да приме још једно гледиште место седница, пошто има много питања да одржимо једну конференцију, да изближе покренемо изве-

Digitized by Google

сна питања и да се оријентишемо кад пођемо у народ.

Потпредседник **Љуба Р. Јовановић.** — Ствар лепа, али неостварљива.

Дакле за дневни ред је сутра пре подне предложен: избор чланова за нови парламенат Срба, Хрвата и Словенаца.

Прима ли Скупштина? (Прима).

Данашњу седницу закључујем, а за сутра заказујем седницу у 11 часова пре подне.

Седница је трајала до 1 час по подне.

Видео секретар,
Пера Јовановић.

ИНТЕРПЕЛАЦИЈЕ

100. РЕДОВНОГ САСТАНКА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНОГ НА ДАН 20. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

Господину Председнику Министарског Савета

За време трогодишње аустро-маџарске и бугарске окупације Србије, било је грађана српских, који су свесно и за новац помагали непријатељима ратним своје земље: Аустро-Маџарима, Немцима и Бугарима вршећи разне набавке за њихове менаже, војске и позадине. Они су били испрели мрежу лифераната у целој земљи. Црпли су земљу. Подизали су цене животним намирницама, те изазивали гладовање сиротиње. Слабили отпорну снагу земље, а повећали истрајност и нападну снагу ратних непријатеља њених. Било их је који су, у пратњи жандарма непријатељских, упадали у куће земљорадника наших, узимали од њих по својој вољи: волове, свиње, овце, коње и плаћали колико су хтели, — ако су хтели. Било их је, који су са сељацима продавцима утврђивали цену за стоку у динарима а исплаћивали је у присуству жандарма окупаторских у крунама, које су круне вределе двапут више од динара — за 1000 динара 500 круна, то их и на тај начин пљачкали.

Част ми је умолити Господина Председника за одговор.

Сматра ли Краљевска Влада да радња ових лифераната непријатељских представља злочин издаје земље?

Хоће ли Влада, у томе случају, наредити најбржу и неумитну истрагу противу свих ових лифераната, и све их предати Суду.

10. децембра 1918.
Београд.

Јосиф Војиновић
Жика Дачић

101. РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАН 21. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

Председавао председник **Ђока Ж. Брачинац.**

Секретар **Пера Јовановић.**

Присутни су били г. г. Министри: Председник Министарског Савета, Министар Трговине и Индустрије, Министар Финансија, Министар Железница и Министар Просвете.

Почетак рада у 11 часова пре подне.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Отварам 101. редовни састанак Народне Скупштине. Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар **Пера Јовановић** прочита протокол 100. редовног састанка.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитани протокол? (Прима.)

Објављујем да је примљен.

Изволите чути једно саопштење Г. Министра Војног.

Секретар **Пера Јовановић** прочита саопштење, које гласи:

18. децембра 1918. год.
Београд.

МИНИСТАРСТВО ВОЈНО
Опште Војно Одељење

Ђенералштабни Одсек
Пов. Ф. Ђ. О. Бр. 16508.

Господине Председниче,

У вези Вашега писма Вр. 54 од 17. ов. м. извештавам Вас, да сам по сопственој иницијативи предузео да прибавим податке по достављеном ми питању народног посланика господина Милована Лазаревића.

Кад будем могао одговорити на то питање известићу Вас.

Министар Војни и Морнарице,
Ђенерал,
М. Рашић.

Digitized by Google

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Изволите чути питања.

Секретар **Пера Јовановић** прочита питања која гласе:

1.) Питање г. Тодора Станковића народног посланика на Г. Министра Финансија о томе: колико је Влада слала помоћи народу у Србији, и онима који су били по непријатељским логорима.

2.) Питање народних посланика г. г. Пере Јовановића, Илије Јосимовића на Г. Министра Војног о томе: зашто не ослободи од војне дужности стотине студената — медецинара, ради продужења студија, замењујући их лекарима из новоослобођених крајева? и зашто се тој деци не повећа награда, с обзиром на данашње разбојничке цене намирницама и потреба за живот, јер они примају 120 динара месечно рачунајући ту и новчану храну.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Питања ће се упутити надлежним г. г. Министрима.

Г. Златић пријављује се за питање.

(Чује се: није овде.)

Г. Живојин Рафаиловић има питање на Г. Председника Министарског Савета.

Живојин Рафаиловић. — Ја сам желео да упутим једно питање на Г. Председника Владе.

Процес, који је вођен у Солуну, немило је био примљен код целога нашега избегличког света. Он је непријатно дирнуо све наше пријатеље и савезнике, али је најболније утицао на наш заостали поробљени свет, овде у Србији.

О томе процесу у опште се врло мало знало, с тога је опозиција још на Крфу покушала да га расветли подносећи једну интерпелацију, на коју ондашња влада није хтела одговорити.

Како смо ми данас дошли у отаџбину, и како се о томе питању у нашој отаџбини врло мало зна, и како је општа жеља да се то питање расветли, то ми је част умолити г. председника за одговор: да ли је вољан, и ако у овако кратком времену на ту интерпелацију одговорити јер налазим, да би врло незгодно било, да то питање третирамо у будућем заједничком парламенту.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч. г. Председник Владе

Председник Министарског Савета, **Стојан М. Протић.** — Ако сам добро разумео г. посланика изгледа, да је интерпелација о томе питању стављена. (*Ж. Рафаиловић*: да). Молим вас ја стојим на расположењу, што се тиче мене, Народној Скупштини, ако само у Народној Скупштини будемо имали времена за то. Ја немам ништа против и ја у име владе пристајем на то.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Живојин Рафаиловић.

Живојин Рафаиловић. — Ја сам са вашим одговором, г. председниче, задовољан. Ја мислим да Народна Скупштина треба да донесе одлуку о томе, и ја мислим да би је требало донети у општем интересу, да би се могло на овакву интерпелацију одговорити сада, кад је много важније за општи интерес него ли до сада.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Министар Председник.

Председник Министарског Савета, **Стојан М. Протић.** — У колико будем могао, и у колико о тој ствари знам, ја ћу дати сва обавештења Народној Скупштини.

Председеник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Живојин Рафаиловић.

Живојин Рафаиловић. — Ја бих молио г. председника да постави питање Народној Скупштини, да ли је вољна да о томе питању још данас решава?

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Светозар Ђорђевић.

Светозар Ђорђевић. — Ја бих имао да упутим питање Господину Министру Финансија и ја би молио господина Министра, да буде љубазан да саслуша моје питање.

У нашем народу осећа се и сувише велика оскудица у соли, петролеуму, дувану и другим монополским намирницама, ма да има већ више од 2 месеца како су територије старе Краљевине Србије ослобођене и ма да је офанзива почела још у почетку септембра и на тај начин Монополска Управа имала је и сувише времена, да припреми довољне количине ових намирница и да их унесе у земљу.

Због велике оскудице у петролеуму наш народ је принуђен да употребљује место петролеума бензин, а ја имам извештаја, да су се на неколико места десили и несрећни случајеви, услед експлозије бензина. Како је Управа Монопола позвата својом дужношћу, да се стара о томе, то питам господина Министра Финансија, пошто је Управа Монопола оваким радом оштетила прво државне интересе, јер уместо да она продаје што јој је одређено, то продају појединци по скупљој цени и на тај начин имамо двоструку штету: једну што се појединци глобе и плаћају више, него што треба и друго што се дешавају несрећни случајеви, који проређују и онако сувише ретко становништво, да ми одговори:

Да ли је господин Министар вољан да предузме мере и *да Уирава Монопола, која се никада није одликовала радом натера на један рад који је преко потребан* и да заштити државне интересе?

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Министар Финансија.

Министар Финансија **Д-р Момчило Нинчић.** — Тачна обавештења о раду Монополске Управе, по предмету набавке монополских предмета и растурања тих предмета по земљи, могу вам дати тек кад од Монополске Управе будем затражио детаљан извештај.

Ја молим господина посланика, да ми и у будуће оваква питања достави бар један дан раније, а ја уверавам Народну Скупштину, да ако будем дошао до закључка, да Монополска Управа у своме раду није радила онако, како интереси нашега народа и снабдевање овим неопходно потребним артиклом захтевају, да ћу предузети све законске мере, да се Управа Монопола на то натера.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Светозар Ђорђевић.

Светозар Ђорђевић. — Ја, господо, не могу да будем потпуно задовољан одговором г. министра из ових разлога: И пре овога питања г. министар је могао видети и из писања беогр.

Digitized by Google

листова и из општих жалби, да влада велика оскудица у погледу соли, гаса, шећера, дувана и жижица. За цело време трајања овога рата написано је вазда̄н аката о немарном раду Управе Монопола, па ипак је у њој остало све по старом. Г. министар, као члан Средишног Одбора, имао је прилике, да јасно види са каквим се тешкоћама борио Средишни Одбор противу Управе Монопола, која се огласила сада држава у држави, *и ја мислим да се само уклањањем ове садање Управе можемо тога зла отарасити*, и заштитити како државне интересе, тако и интересе овог нашег много напаћеног народа.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч г. Јосиф Бојиновић.

Јосиф Бојиновић. — Ја имам да учиним питање на г. Министра Просвете. У округу подринском, нарочито у оним крајевима где су прва, друга и трећа офанзива непријатељске биле, порушене су све школе, о чему мислим да г. министар има извештаја. Господин Министар је тамо упутио учитеље, али као што видите тамо школа нема. Ја ћу навести само један пример из моје школске општине. Ту је школа потпуно уништена, патос је погорен, прозори и врата развaљени и нигде ништа нема. Општина није у стању да поправи ту школу. Шта мисли господин министар да ради, како мисли да је подигне, да ли ће да се процени штета, па после да је подигну грађани или држава? То није један пример, има пуно таквих школа дуж Дрине, где школске општине немају исправних школских зграда.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч г. Министар Просвете.

Министар Просвете **Љуба М. Давидовић**. Ја сам знао, господо, да школе нису у исправном стању. Ја сам то знао, и знам да су у појединим крајевима, где више, где мање, школске зграде оштећене. На подизању њихову и раду у основним и средњим школама треба отпочети што пре. Почетак је учињен. Ја сам наредио свима окружним начелницима да у првом реду успоставе просветне власти, које ће се најпре бринути о отварању школа и уклањању сметња, које том отварању стоје на путу. Па сам онда наредио, да се у свим школским општинама, најстарији учитељ постави за управника школе, у свим гимназијама најстарији професор за директора, и надзорнике да бира ужи школски одбор, ако буде било потребно. Ја очекујем сваког часа да ми се пошаљу извештаји о стању школа, и онда ћу бити у стању да предузмем даље потребне кораке. Што се оправка тиче, мање оправке морају пасти на терет општина, а оне општине које не могу да изврше т. ј. веће оправке, у колико не могу да се изврше радом мештана, и у колико их буде било, ја ћу се постарати да их извршим или преко државних власти, или преко округа. Докле тај извештај не дође, ја не могу рећи тачно колико су штетне и како ће се оправке извршити.

Учитељи су позвани да се у првом реду побрину о школама о отварању њихову. Признајем да тај почетак неће бити лак ни да рад из далека неће бити тако интезиван као што је био за време мира. Почетак ће бити тежак, али ваља отпочети. Чим добијем тај извештај, ја ћу га изнети пред Владу, или пред Народну Скупштину, да ми одобри мере које мислим предузети за отпочињање школских послова.

До тога извештаја молим да се и г. Бојиновић и Народна Скупштина задовоље овим мојим одговором. Прву депешу, коју сам послао кад сам дошао на ово место, била је у том смислу, и према томе сматрам да сам учинио све што сам могао и да сам то учинио на време.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч г. Јосиф Бојиновић.

Јосиф Бојиновић. — Ја сам задовољан одговором Г. Министра, само ме он није разумео, односно накнаде штете тим општинама. Ја мислим да Г. Министар треба да се побрине, да се тим општинама оцени ратна оштета, па онда да се предузму оправке (Министар Просвете *Љуба Давидовић*: да, да!). И то треба одмах. Ја верујем да ће народ, који већ 3—4 године не шаље децу у школе, да је жељан школе, јер деца не треба да базају. Да се народ не би оштетио тиме, што би г. Министар метнуо на рачун општина и оправке и школа ратом оштећене, то треба прво оценити штету у тим школама, па онда да се приступи њиховом отварању.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч г. Рад. Агатоновић.

Радослав Агатоновић. — Молим да ми се не замери што ћу упутити једно питање, које је за све нас важна ствар. Нас неколико народних посланика полазимо сутра сваки у свој крај, који нисмо видели три године. Многи су крајеви опустошени и уништени, те у опште не знамо да ли ћемо наћи места где су била поједина села. Доћи ће нам породице оних ратника, који се нису вратили својим кућама, и тражиће од нас помоћи и савета. Ја бих желео одговор Г. Министра Председника, да ми каже, има ли могућности за сада, докле инвалидско оделење и докле судови не би могли прорадити, који би узели на себе да по закону о инвалидима та питања решавају брзо, и да пруже тим породицама помоћ, тако да им се што пре почесне суме издаду на рачун те инвалидске потпоре. Ја имам два случаја у Нишу, имам и њихова писма. По 6—8 деце броје те породице чији се родитељи са стране још нису вратили. Те су породице апсолутно остали незбринуте. Општина нишка нема ни марјаша. Ако држава дакле не притекне у помоћ сад, докле судови не реше та питања, те ће породице пропасти. Ја бих молио за одговор, Г. Министра Председника, на који начин мисли Влада да потпомогне те породице, док се питање о инвалиди не реши законским путем.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч Г. Председник Министарског Савета.

Председник Министарског Савета **Г. Стојан М. Протић**. — Могу рећи г. посланику још сада одмах, да ми то већ радимо, разуме се у ограниченој мери. Још док сам био Министар Финансија издавао сам наредбе у том смислу, Само ја молим и г. посланика и осталу господу посланике, да имају на уму, да морамо показати извесну смотреност, да се не би појавиле злоупотребе; али ми нећемо чекати на судска решења, па да тек онда дајемо потпоре, него ћемо се задовољити и другим доказима о праву на инвалиду. Ми већ почесне суме дајемо, и чини-

Digitized by Google

ћемо то и даље. Само нам смета, у том погледу, недостатак и оскудица комуникација; али где год може да се ради депешом, и где год се покаже недовољно разумевање код органа, молим да нам депешом доставите, па ћемо одмах све исправити.

Радослав Агатоновић. — Задовољан сам одговором г. Министра Председника.

Председник **Ђока Ж. Врачинац.** — Прелазимо на дневни ред, господо.

На дневном је реду избор чланова за нови парламенат Срба, Хрвата и Словенаца. Ја ћу, господо, дати четврт часа одмора, да се споразумете о броју чланова и о личностима. (Гласови: Ми смо се већ споразумели! Можемо одмах наставити рад.)

(Настаје мали одмор)

(После одмора)

Председник, **Ђока Ж. Врачинац.** — Настављамо прекинуту седницу. Пре приступања самом избору чланова за нови парламенат, ја мислим да би Скупштина требала да донесе какву одлуку о избору.

Милорад Драшковић. — Молим, господо, да овом избору, који нам је сад стављен на дневни ред саопштењем г. председника, мора претходити једна одлука Народне Скупштине тако, да се та одлука само приведе у дело и у живот избором делегата.

Ја молим Народну Скупштину, да изволи решити, да та одлука Скупшинска гласи овако:

»Примајући на знање саопштење Краљевске Владе да су се политички фактори свих покрајина Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, сагласили о саставу једног Народног Представништва за целу Краљевину, и о броју којим ће свака од покрајина бити у том представништву заступљена, Народна Скупштина решава:

1.) Да од броја, који пада на Краљевину Србију, изабере одмах 84 посланика сама Нар. Скупштина гласањем за листу коју предложи Председништво Народне Скупштине, а да се за области присаједињене Србији 1913. године резервише 24 места, која ће се попунити пошто се у тим крајевима изврше потребни избори од 48 посланика и заступника, који се имају одмах обавити.

2.) Свакоме од делегата за Народно Представништво изабраће се истовремено и заступници за случај, да се место делегата упразни било оставком на делегатство, било ма на који други начин. Исто лице може бити заменик више делегата.

3.) Правни положај свих народних посланика Народне Скупштине Краљевине Србије разуме се остаје исти, све док се не изврше нови избори за Уставотворну Народну Скупштину.

4.) Заједничко Народно Представништво састаће се 1. марта 1919. год. по новом, ако Краљевским Указом не буде раније сазвано, и остаће стално на окупу, до састанка Уставотворне Скупштине. Ако до дана, утврђеног за почетак рада Народног Представништва, не би били изабрани сви чланови, оно ће почети пуноважно дејство са оним бројем чланова, који до тога дана буде изабран.

5.) Народно Представништво израдиће само свој пословник, а док то не буде учинило, радиће по закону о Пословном Реду у Народној Скупштини Краљевине Србије у колико се он може применити.

6.) Влада одговара Народном Представништву по уобичајеном парламентарном реду.

7.) Права иницијативе, анкете и парламентарне контроле остају у свему онако, како су прецизиране Уставом Краљевине Србије. Резултати анкете саопштавају се Влади преко Народне Скупштине ради даљих мера. Питања, покренута у Народној Скупштини интерпелацијама, питањима и предлозима, ликвидоваће се у Народном Представништву место у Народној Скупштини, ако они који су их покренули остану при њима«.

Ову одлуку Народне Скупштине ја предлажем по споразуму са представницима политичких струја у Скупштини и по споразуму са Владом и молим Народну Скупштину да је прими.

Председник **Ђока Ж. Врачинац.** — Има реч г. Председник Министарства.

Председник Министарства **Стојан М. Протић.** — У име Владе имам да изјавим да је тачно оно што је г. Драшковић казао да је ову резолуцију предложио у споразуму са Владом.

Председник **Ђока Ж. Врачинац.** — Прима ли Народна Скупштина прочитану резолуцију? (Прима.)

Има реч г. Драгиша Лапчевић.

Драгиша Лапчевић. — Ја ћу гласати против ове одлуке из ова два разлога.

Један је овај: што партије у новом Народном Представништву неће бити представљене са обзиром на број гласова што су их оне добиле последњих скупштинских избора. Сасвим би правилно било да досадашња Народна Скупштина буде представљена не по односу мандата, што их поједине партије имају у Народној Скупштини, него по односу броја гласова колико су поједине партије на последњим изборима скупштинским добиле.

Друга је ограда моја, ако сам добро разумео један став у овој резолуцији, ја не бих могао пристати да један члан Народне Скупштине може представљати већи број делегата који се у Народно Представништво шаље.

Председник **Ђока Ж. Врачинац.** — Прима ли Скупштина прочитану резолуцију? (Прима.)

Објављујем да је примљена.

Према овој одлуци Председништво има част да кандидује ову господу посланике за нови парламенат. Ту листу прочитаће г. секретар.

Секретар **Пера Јовановић** прочита ове кандидате за нови привремени парламенат Срба, Хрвата и Словенаца:

Чланови:	Заменици:
Алекса Жујовић,	Милутин Трифуновић
Др. Александар Мијовић	Никола Марковић
Андрија Ј. Цветковић	Марко Ђорђевић
Андрија М. Протић	Ђорђе Вуковић
Андрија М. Станић	Недељко Николић
Атанасије С. Шарковић	Благоје Илић
Богдан Михаиловић	Никола Митић
Боривоје Ј. Поповић	Жика Микић
Д-р. Велизар Јанковић	поп Лаза Поповић

Digitized by Google

Чланови:	Замењеници:
Велисав Михаиловић	Владимир Жујовић
Велисав Н. Вуловић	Богољуб Милошевић
Веља Вукићевић	Никола Поповић
Др. Вој. Маринковић	Мих. Трифунац
Др. Вој. Ст. Вељковић	Милинко Ристивојевић
Димитрије Машић	Милован Дамњановић
Димитрије Попадић	Божа Јеличић
Драгић Муцић	Драгомир Драгојловић
Драгиша Лапчевић	Триша Кацлеровић
Драг. М. Божиновић	Милош Бранковић
Драг. М. Јоксимовић	Радисав Томић
Д-р. Драг. М. Павловић	Лаза Симоновић
Драгутин Д. Пећић	Драгољуб Илић
Драгутин Т. Васић	Ђура Јеремић
Ђока Ж. Брачинац	Мијајло Минић
Ђорђе Б. Златковић	Сретен Милисављевић
Ђорђе Несторовић	Драгомир Перић
Живојин А. Златановић	Сретен Милисављевић
Живојин Златић	Драгољуб Симић
Живојин Рафајловић	Сима Микић
Живојин С. Тајсић	Илија Пецић
Живојин Шобић	Рајко Гавриловић
Илија Илић	Милош Вучинић
Илија П. Михајловић	Давид Карић
Јаша М. Продановић	Сима Златичанин
Јосиф Бојиновић	Жика Дачић
Јоца М. Селић	Ђорђе Давинић
Јоца П. Јовановић	Урош Симић
Коста Л. Тимотијевић	Милија Батинић
Коста Стојановић	Михаило Срећковић
Крста Д. Марковић	Гаја Николић
Лаза С. Поповић	Никола Живановић
Маринко Станојевић	Јован Витановић
Марко Н. Трифковић	Светозар Мојковић
Миладин Стефановић	Малиша Атанацковић
Милан Капетановић	Бенцион Були
Милан Марјановић	Душан Ђорђевић
Д-р. Милан Марковић	Илија Анђелковић
Миливоје Башић	Анта Живановић
Милован Лазаревић	Маринко Ивковић
Милоје Ж. Јовановић	Милан Исаковић
Милорад Драшковић	Тома Живанић
Милорад М. Павловић	Милован Сокић
Милутин П. Драговић	Костадин Пешић
Милутин Станојевић	Милорад Пузић
Милош Трифуновић	Радисав Митровић
Михајло В. Илић	Мих. С. Петровић
Михајло М. Илић	Обрен Вучићевић

Чланови:	Замењеници:
Михајло Јовановић	Ранђел Димитријевић
Михајло Р. Радивојевић	Никола Марковић
Михајло Шкорић	Светозар Атанацковић
Д-р. Момчило Нинчић	Илија Јосимовић
Настас Н. Петровић	Д-р. Драг. Аранђеловић
Никодије С. Милетић	Стојан А. Петковић
Никола П. Пашић	Анта Радосављевић
Пера Јовановић	Никола Митић
Д-р. Пера Јовичић	Урош Бркић
Петар Вуксановић	Настас Благојевић
Радослав Агатоновић	Јован Урошевић
Ранко Обрадовић	Милутин Павловић
Сава А. Бајкић	Василије Х. Миленковић
Светозар К. Ђорђевић	Драгомир Перић
Светозар Хаџић	Никола Митић
Сима Перић	Драг. Драгојловић
Сретен В. Којић	Љуб. Јовановић
Д-р. Станојло Вукчевић	Илија Пецић
Стојан Д. Рибарац	Светозар Атанацковић
Стојан Костић	Цветко Филиповић
Стојан М. Протић	Милан Мостић
Тихомир Д. Драшковић	Драг. Драгојловић
Тих. Константиновић	Ђорђе Вуковић
Тодор Станковић	Урош Лаловић
Урош Ломовић	Крста Солујић
Чеда А. Костић	Урош Бркић
Чеда Гагић	Риста Топаловић

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитане кандидате? (Прима.)

Објављујем да су примљени.

Господо, са овим је дневни ред исцрпен. Ја мислим да закључимо данашњу седницу? — (Прима се.)

Данашњу седницу закључујем а другу заказујем у четири часа после подне са овим дневним редом:

1) Друго читање ванредних кредита.

2) Избор парламентарног одбора.

3) Попуњавање места оних чланова Средишног Одбора и Анкетног Одбора који су дали оставке.

Прима ли Скупштина овај дневни ред за идућу седницу? (Прима.)

Седница је закључена у 12¼ час. по подне.

Видео секретар
Пера Јовановић.

---

102. РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
ДРЖАН 21. ДЕЦЕМБРА 1918. ГОД. У БЕОГРАДУ

Председавао председник: **Ђока Ж. Брачинац.**

Секретар: **Пера Јовановић.**

Присутни су били Министри: г. Председник Министарског Савета, г. Министар Финансија, г. Министар Вера, г. Министар Грађевина, г. Министар Просвете, г. Министар за Трговину и Индустрију и г. Министар Железница.

Почетак у 5 часова после подне.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Отварам 102. редовни Састанак Народне Скупштине. Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар **Пера Јовановић.** — Прочита протокол 101. редовног састанака.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима

Digitized by Google

ли Скупштина прочитани протокол? (Прима) Објављујем да је примљен.

Изволите чути два питања упућена од стране Господе Посланика.

Секретар **Пера Јовановић**, Прочита питање г. Радосава Томића Народног Посланика на г. Министра Војног о томе: да ли му је познато за услуге које је чинио Живан Грујић из Малог Пожаревца аустро-угарским властима, и шта мисли чинити са њим?

2.) Питање Г. Тодора Станковића народног посланика на Г. Председника Владе о томе: да се војници пострадалих породица у окрузима: Нишком, Топличком и Врањском ослободе војне дужности, и да се прва помоћ која ће се указати, укаже тим породицама.

Председник, **Ђока Ж. Брачинац.** — Питања ће се упутити. Г. Г Министрима да одговоре у своје време.

Изволите чути две оставке народних посланика.

Секретар **Пера Јовановић.** — Прочита оставке које гласе:

Народној Скупштини.

На јучерашњем састанку изабран сам за члана Средишног Одбора Народних Посланика, и како ми је немогуће да и ту дужност вршим, то ми је част поднети оставку на чланство у Средишном Одбору и молим да се на моје место изабере други.

21. децембра 1918. год.
Београд

Учтив
Светозар К Ђорђевић,
Народни Посланик.

Народној Скупштини.

На јучерашњем састанку изабрат сам за члана Анкетног Одбора за извиђај узрока пропасти регрута у Албанији. Како ми је немогуће ову дужност вршити, то ми је част поднети оставку на овај положај.

21. децембра 1918 год
Београд

Учтив
Живојин Златић
Нар. Посланик.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитане оставке? (прима) Објављујем да су примљене.

Прелазимо, господо, на дневни ред.

На дневном реду је прва тачка: Избор парламентарног одбора за контролисање утрошка ванредних кредита.

Хоће ли когод од господе га говори о овоме избору?

(Нико се не јавља за реч)

Господо, дајем 10 минути одмора ради споразума за избор овога одбора.

(Настаје одмор)

(После одмора.)

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Господо, настављамо прекинуту седницу.

На дневном је реду: избор парламентарног одбора.

Има реч г. Урош Ломовић.

Урош Ломовић. — У парламентарном одбору било је пет чланова. Од тих пет чланова наша група имала је два члана — мене и г. Илића. Ми смо поднели оставке, и према томе ми предлажемо да сада у нови одбор уђу ова господа: Јоца П. Јовановић, Чеда Костић, Михајло Радивојевић, Милан Марјановић и Веља Вукићевић.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина предложену господу за чланове парламентарног одбора? (Прима.)

Оглашујем да су именована господа примљена за чланове парламентарног одбора.

Прелазимо на другу тачку дневног реда: попуњавање места оних чланова Средишног Одбора и Анкетног Одбора који су дали оставке.

Има реч г. д-р Александар Мијовић.

Д-р Александар Мијовић. — Г. Светозар Ђорђевић повукао је своју оставку по решењу клуба.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина ову напомену? (Прима.)

Има реч г. Пећић.

Драгутин Пећић. — Ми имамо да бирамо једног члана само за Анкетни Одбор.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Г. Златић је дао оставку на чланство у Анкетном Одбору. (*Урош Ломовић*: Нека господа предложе другог члана.)

Има реч г. д-р Александар Мијовић.

Д-р Александар Мијовић. — На место г. Златића, који је дао оставку, предлажем да дође г. Благоје М. Илић.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина г. Благоја Илића за члана Анкетног Одбора? (Прима.)

Оглашујем да је г. Илић изабран за члана Анкетног Одбора.

Прелазимо, господо, на трећу тачку дневнога реда.

Трећа тачка је дневнога реда: друго читање закона о ванредним кредитима.

Изволите чути господина известиоца.

Известилац **Урош Ломовић** прочита извештај финансијског одбора о закону о ванредним кредитима.

Народној Скупштини.

Финансијски Одбор усвојио је захтев Господина Министра Финансија, да се услед измењених прилика, које су донеле повећање државних издатака, ванредни кредит од 250,000.000 динара повећа на 300,000.000 динара.

На захтев Финансијског Одбора, Господин Министар је пристао да се у предлог законика унесу ове допуне:

1.) Из овога кредита моћи ће се трошити до 31. марта 1919. године (по новом календару).

2.) На издатке од 1. јануара до 31. марта 1919. године моћи ће се утрошити из овог кредита 90,000.000 динара и то: а) на личне издатке 70,000.000 динара; и б) на материјалне издатке 20,000.000 динара.

Digitized by Google

3.) Сума од 50,000.000 динара, којом је првобитно тражени кредит повећан, може се утрошити: а) 40,000.000 динара на набавке и радове, које имају за циљ снабдевање и обнову земље, а на основу предлога Министра за Исхрану и Обнову Земље, Министра Саобраћаја, Монополске Управе и т. д.; б) 10,000.000 динара служиће као резервни кредит за оне државне потребе, које се не могу сада предвидети. Трошење овог резервног кредита не може ни у ком случају бити без претходног пристанка Скупштинског Одбора; и

4.) Вирманисање између суме: од 90,000.000, 40,000.000 и од 10,000.000 динара, које се помињу у претходним тачкама, може бити само по претходном одобрењу Скупштинског Одбора.

Према овоме целокупни законски предлог има да гласи: Предлог закона о ванредном кредиту од 300,000.000 динара.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Дајем 10 минута одмора.

(Настаје Одмор.)

(После одмора).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Настављамо седницу, господо. Има реч Г. Министар Финансија.

Министар Финансија **Др. Момчило Нинчић.** — Потребу за овим кредитом изложио сам априла месеца кад смо се под другим приликама, унутрашњим и спољним, састали ван наше отаџбине, на Крфу. Тешко је то било време, кад смо, притиснути болом што су непријатељи још увек држали својим крвавим рукама нашу земљу, имали да се старамо, како ћемо очувати државу расуту по свету и бринути се о својим милим и драгим, за које никад нисмо били сигурни да ли их у том тренутку греје сунце или покрива земља.

Овога пута рећи ћу само нешто о изменама које су у законском предлогу учињене, било на мој захтев било на захтев финансиског одбора. Ја сам тражио да се кредит повећа од 250 на 300 милиона. Прилике су се промениле па се и цифра кредита морала мењати. Тражећи кредит од 250 милиона, имао сам на уму ситуацију у којој смо били ван наше земље. Тада сам, према издацима који су се у току 1916., 1917. и почетком 1918. били прилично усталили, могао рачунати, да ћу с кредитом од 250 милиона изићи на крај за време од једне године, за које се обично буџет одобрава. Сад пак, ослобађањем Србије, нагло се повећавају сви издаци, лични и материјални, редовни и ванредни. Место месечних издатака од округло 19 милиона, колико смо трошили, док смо били ван своје земље, ми их сад имамо без мало тридесет четири милиона.

Од новога кредита од 250 милиона који смо почели трошити крајем маја ове године, биће до краја каландарске године утрошено око 160 милиона, тако да би нам остало око 90 милиона за трошење до 31. марта идуће године за обичне државне издатке. Али сем ових, јављају се нове потребе које захтевају замашне суме. Да би се убрзали радови на васпостављању саобраћаја, вероватно је да ће Министар Саобраћаја тражити приличан број милиона још почетком идуће године. Сама оправка савског моста стаће око 5 милиона круна. Исто тако, Министар за Исхрану и Управа Монопола јављају се са својим захтевима које би штетно било одбити због тога што би кредит био исцрпен. Па и за нашу војску, услед нове ситуације, јављају се потребе, које пређе нисмо задовољавали властитим новчаним средствима. Због тога, што се с кредитом од 250 милиона без мало ниједна од тих великих ванредних потреба, не би могла до краја 31. марта 1919. задовољити, био сам принуђен, да тражим повећање на 300 милиона. И Финансијски Одбор је на то пристао.

Из овога кредита трошиће се само на потребе установа досадашње Краљевине Србије. О издатцима ће се водити одвојено књиговодство, све док заједничко Народно Представништво не одобри буџет за нову државу Срба, Хрвата и Словенаца.

О покрићу новога кредита из редовних средстава не може бити говора. Пореска нам је организација разорена. Половина пређашњих органа, помрли од болести или изгинули. Пореске књиге великим су делом уништене. И ако наш свет није без новаца, дажбине се могу, тек после извесног времена, с великим мањцима прикупити. С тога покриће морамо тражити у ванредним средствима, о којима сам вам на конференцији на Крфу говорио више пута.

Једно ново питање, које морам бар у неколико речи додирнути, веома компликује наше финансијске као и све привредне односе. То је валутно питање. Нема финансијског проблема који је теже решити, а нема га опет чије се решење може мање одлагати. Како се може привредни живот развијати, кад му је несигурна основа, кад новац који, служећи као средство за размену, условљава сваки интензивнији привредни рад, не улива поверење и нерадо се прима? Како се може имати у томе новцу опште мерило вредности, кад и сам нема сталне вредности? А зар може без тога бити јаче развијене размене добара! Како се може очекивати постојање кредитне привреде, а ми економски живимо у њој, кад ни онај који даје, ни онај који прима не зна колику ће вредност представљати горња сума или роба у времену кад уговор ваља извршити.

Но о томе да валутно питање ваља што пре уредити, нема дискусије. Али ова се појављује одмах, чим се почну предузимати мере које треба да доведу до повољног решења. Разлика у мишљењу има не само с тога, што разни људи разно мисле, но и због тога, што свака предузета мера унеколико ремети стање које постоји, а пуно људи више воле постојеће стање, и кад су свесни тога да оно није добро, но реформе које за њих представљају неизвесност, и против којих се увек нађе доста приговора. Сем тога, биће интереса који ће тренутно бити повређени, нарочито у крајевима, који су улазили у састав бивше Аустро-Угарске. Па ни то се лако не подноси. Може се најзад и разумети да није лако лицима и установама чије су привредне везе с Пештом и Бечом чиниле готово нераздвојну целину, кад сам првом претходном мером за уређење валутног питања, забранио сваки унос круна.

Али, држава мора даље гледати. Нека сваки стегне срце, и нека буде готов да поднесе оне материјалне жртве које будућност нашег троименог народа захтева. И ми ћемо валутно питање скинути с дневног реда за сразмерно кратко време,

Digitized by Google

или ће оно преħи у хроничну болест нашег државног организма која ће га кроз десетине година испуњавати клицама трулежи.

Овим кредитом завршује се, господо, финансијска историја Краљевине Србије. Она је, као и наша политичка историја, била пуна наглих промена. За периодима велике депресије долазио је нов живот. После двадесет и више година непрекидних буџетских дефицита, који су неминовно, по општем уверењу, водили банкротству, дошао је финансијски препорођај нагло, готово неочекивано, после 1903. године. Она иста држава, која је готово само дефицитске зајмове правила, која за читав низ година није била у стању да створи средства за инвестиције, у којој су се железнице без мало за двадесет година престале да граде, у којој се школе нису зидале, а војска је остајала без најпримитивније опреме, та иста држава од једном се опоравља. Железнице се почињу на све стране градити, школе подизати, војска добија модерну опрему, цео се државни живот пренуо. Она иста држава, у којој чиновници у недавној прошлости никад нису били сигурни да ће крајем месеца примити своју злехуду плату, којој ни један озбиљан лиферант није прилазио, јер није знао да ли ће о року бити исплаћен, та држава улази од 1912. године у једну серију ратова, који су однели стотине милиона, па и милијарде, и не налази великих тешкоћа у добијању средстава за покриће издатака. Као и политички, тако сад и свој финансијски капитал Краљевина Србија поносно, уздигнуте главе, предаје Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца. (Живо одобравање). И ништа се боље не може пожелити нашој новој држави, но да настави ићи путем који је Краљевина Србија обележила својом финансијском политиком после 1903. године. (Живо одобравање са пљескањем на десници).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Милорад Драшковић.

Милорад Драшковић. — Ја не мислим, господо, да отварам дискусију било са Г. Министром Финансија, било са финансијским одбором, али морам поводом једнога израза, који понавља Г. Министар Финансија, а који се налази у извештају финансијског одбора, који говори о промењеним приликама, које су диктовале и утицале на промену висине кредита. Шта је то што је диктовало ту промену висине кредита?

Једно саопштење, које је Г. Министар Финансија био љубазан учинити у присуству представника, на једној финансијској конференцији, коју је сазвао, саопштење које је све присутне представнике на конференцији, непријатно дирнуло, да је тражени кредит за више од пола утрошен без одобрења и припита Народне Скупштине. (Јоца Селић: Ми смо половину изгласали, а ви сад ту другу).

Ја можда, господо, не бих хтео, ни желео, да употребљавам ову ствар да није Г. Министар Финансија нашао за потребно рећи, да нашој новој држави завештавамо целокупну досадашњу финансијску политику Краљевине Србије као добру.

У њој има доброга, али и недоброга, и ми треба да јој завештамо и пренесемо у наслеђе и традицију само оно, што је добро. Али финансиска политика Краљевине Србије не само што није добра, него је и врло рђава јер она троши јавна средства без одобрења и припита народног представништва (одобравање на левици).

По споразуму са господом посланицима, који формирају опозициони блок у Народној Скупштини, мени је част изјавити, да ћемо ми гласати ипак за овај кредит, и ако је више од пола кредита утрошено. Али, господо, тиме се не решава једно питање које се намеће, питање о политичкој и правној одговорности. И с тога дозволите ми да прочитам ту изјаву, како желимо да уђе у записник. Та изјави гласи:

»Гласајући за кредит, ми не скидамо с дневног реда питање о покрићу политичке и правне одговорности за трошење кредита неодобрених од Народне Скупштине.

Оно се, то покриће, не може сада ни дати ни одбити, јер на дневни ред није ни стављено питање о индемнитету«.

Није само господо, тај случај са овим ванредним кредитима, да је трошено без надлежног одобрења Парламента. Г. Министар Финансија био је тако љубазан, да нам саопшти и једну другу ствар не мање важну, а то је: да је више од пола државне готовине потрошено такође без парламентарног покрића. Ми не покривамо нашим гласањем ничију одговорност; ту одговорност остављамо на онима, који су тако хтели да раде, и ако им је Скупштина била под руком и на расположењу.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч Г. Председник Министарства.

Председник Министарства **Стојан М. Протић.** — Ја сам узео реч, да кажем две-три речи као члан кабинета ранијег, и као ондашњи министар финансија и рећићу само ово. Ја нећу ништа да одговарам господину предговорнику и примам изјаву коју је пред Народном Скупштином учинио, јер је сасвим природно, да нико никога не може ослободити његове одговорности у онолико, колико ње има, и колико може бити. Ми који смо онда радили, примамо све одговорности за рад, који смо онда чинили. (Живо одобравање на десници).

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Др. Воја Вељковић.

Д-р Воја Вељковић. — После изјаве Г. Председника Министарства, мени је у толико лакше да у име мојих другова и моје изјавим, да ми одобравамо овај кредит од 250 односно 300,000.000·— динара са оградом, да остављам потпуну одговорност ранијој Влади, за све издатке, које је она чинила противно Уставу и закону о Државном Рачуноводству.

Ми овај кредит одобравамо овој влади зато што у њој имамо поверења; што се тиче издатака раније Владе, ми задржавамо своје право које нам Устав и закон дају.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Молим г. известиоца да прочита члан 1. Закона о ванредним кредитима.

Известилац финансијског одбора **Урош Ломовић** чита: члан 1. који гласи:

Члан 1.

Поред кредита одобрених законима о ванредним кредитима: од 29. јуна 1914. год. у износу од 90,000.000·— дин., од 12. новембра 1914. год.

Digitized by Google

у износу од 110,000.000·— дин., од 14. априла 1915. године у износу од 200,000.000·— дин., од 13. августа 1915. год. у износу 250,000.000·— дин., од 30. септембра 1916. г. у износу од 200,000.000.— Народна Скупштина одобрава Министру Финансија ванредни кредит од 250,000.000·— дин. за покриће свију државних издатака.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитани члан? — (Прима).

Објављујем да је примљен. Изволте чути члан 2.

Известалац **Урош Ломовић** чита члан 2. који гласи.

Члан 2.

Одредбе члана 2., 3. и 4. закона о ванредним кредитима од 30. септембра 1916. год. остају у важности и у погледу кредита одобрених овим садањим законом.

Ђока Ж. Брачинац. — Прима ли Скупштина прочитани члан? — (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 3.

Известилац **Урош Ломовић** чита члан 3. који гласи:

Члан 3.

Овлашћује се Министар Финансија да може по претходном одобрењу Министарског Савета закључити код Сједињених Америчких Држава и дугорочне зајмове у величини укупно до 20,000.000·— долара, из које ће се суме исплатити до сада примљени аванси од Сједињених Америчких Држава, али увек саобразно Америчким законима о давању зајмова страним Владама.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитани члан? — (Прима).

Објављујем да је примљен.

Изволте чути члан 4.

Известилац **Урош Ломовић** чита члан 4, који гласи:

Члан 4.

Кредити одобрени овим законом трошиће се само на потребе досадашње Краљевине Србије. У месецу јануару, фебруару и марту (по новом календару) 1919. године може се утрошити до 90,000.000. — дин., и то а.) 70,000.000. — дин. на личне издатке, и б.) 20,000.000. — дин. на материјалне издатке.

Председник **Ђока Ж. Брачинац** — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима.) Објављујем да је примљен.

Изволте чути члан 5.

Извевтилац **Урош Ломовић** прочита члан 5. који гласи:

Члан 5.

Сем овога кредита од 250,000.000. — дин. Народна Скупштина одобрава Министру Финансије особени ванредни кредит од 50,000.000. — дин. Од ове суме и то а.) 40,000.000. — дин. може се утрошити на набавку и радове, који имају за циљ снабдевање и обнову земље, а на основу предлога: Министра за Исхрану и Обнову Земље, Министра Саобраћаја, Монополске Управе и т. д. и б.) 10,000.000. — дин. служиће као резервни кредит за оне државне потребе, које се сада не могу предвидети. Трошење овог резервног кредита не може ни у ком случају бити без претходног пристанка Скупштинског Одбора, који ће за овај кредит имати шест чланова.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитани члан? (прима.)

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 6.

Известилац **Урош Ломовић** чита члан 6. који гласи:

Члан 6.

Вирманисање између суме од 90,000.000.— дин. поменуте у чл. 4., суме од 40,000.000. — дин. и суме од 10,000.000.— дин. поменутих у чл. 5. овога закона, може бити само по претходном одобрењу Скупштинског Одбора.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина прочитани члан? (прима)

Објављујем да је примљен.

Изволите чути члан 7.

Известилац **Урош Ломовић.** — Молим Вас, господо, по споразуму са Г. Министром Финансија и Владом, има да уђе један нов члан у овај закон на место члана 7. који би гласио овако, како би га ја прочитао, а садашњи члан 7. постао би члан 8.

Прочита члан 7. који гласи.

Члан 7.

Сви српски грађани, јавни функционери или приватни грађани, државна надлештва и корпорације, која су од почетка рата примала ма од кога новчане прилоге за ма који од јавних циљева доброчинства, са одређеном наменом, или без ње, дужна су, за два месеца од како овај закон ступи на снагу, пријавити било Министарству Унутр. Дела, било Средишном Одбору, суму коју и од кога буду примили с означењем и документима о употреби ако је новац утрошен.

Неупотребљени новац спровешће одмах државној каси да с њим буде поступљено по намени или по закону под контролом Средишног Одбора.

Средишни Одбор позваће и сам лица и установе, за које буде сазнао да су скупљала прилоге, да му поднесу горње извештаје, и тражити дисциплинарну казну над чиновницима, који се његовом позиву не одазову. Где буде имао доказе о новцу прикупљеном, а непријављеном и непредатом Сред. Одбору, дужан је тражити од Главне Контроле да предузме мере обезбеђења по закону.

Сваки српски грађанин или установа, који у будуће прими ма какав прилог за сврхе јавног доброчинства, дужан је одмах известити Средишни Одбор колико и од кога је примио и под којим условима.

Влада има права на представку Средишног Одбора или без њега издати јавну забрану скупљања прилога лицима за које стекне уверење да нису достојни тога посла.

Народно Представништво донеће у првом свом заседању законске одредбе, којима ће се регулисати целокупно питање јавнога доброчинства и прописати потребне санкције.

Председник **Ђока Ж. Брачинац. — Прима** ли Скупштина чл. 7?

Има реч г. Чеда Костић.

Digitized by Google

Чеда Костић. — Ја бих желео да знам: је ли све то што је било до сада за време рата или за у будуће?

Известилац **Урош Ломовић**. — За време рата.

Чеда Костић. — Да ли се то односи и на установе Црвених Крстова? — Ја мислим да то не би могло да буде.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч Г. Председник Министарског Савета.

Председник Министарског Савета **Стојан М. Протић**. — Црвени је Крст нарочита установа, која се регулише нарочитим законом.

Чеда Костић. — То сам хтео да знам.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Има реч г. Јоца Селић.

Јоца Селић. — Ја сам хтео да умолим г. известиоца да ми објасни: да ли ова анкета има да прегледа и рачуне од 18,000.000 динара, које је руски цар поклонио за довршење пруге од Књажевца до Ниша?

Известилац **Урош Ломовић**. — Ја мислим да то неће ући у овај закон, поводом интерпелације може се о томе решавати.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Прима ли Скупштина прочитани члан? (Прима). Оглашујем да је члан 7. примљен.

Изволте чути члан 8.

Известилац **Урош Ломовић**. — Чита чл. 8. који гласи:

Члан 8.

Овај закон ступа у живот кад га Краљ потпише, а обавезну снагу добија кад се обнародује.

Председник **Ђока Ж. Брачинац**. — Прима ли Скупштина члан 8.? (Прима). Објављујем да је примљен.

Господо, са овим је господо претрес закона о ванредним кредитима од 300 милиона динара на другом читању свршен. Сад ћемо прећи на коначно решење овога законског предлога. Гласаће се поименично.

Господа, која законски предлог усвајају, гласаће *за:* а господа, која су против, гласаће *против*.

Секретар **Пера Јовановић** прозива посланике да гласају и они су гласали овако:

Алекса Жујовић није овде, Д-р Александар Мијовић за, Андрија Ј. Цветковић није овде, Андрија М. Протић за, Андрија М. Станић за, Анта Радосављевић није овде, Антоније Р. Живановић за, Атанасије С. Шарковић за, Бенцион Були није овде, Благоје М. Илић није овде, Богдан Михаиловић за, Богољуб Н. Милошевић није овде, Божа Ц. Јеличић није овде, Боривоје Ј. Поповић за, Василије Х. Миленковић није овде, Д-р Велизар Јанковић није овде, Велислав Михаиловић за, Велисав Н. Вуловић за, Веља Вукићевић за, Владимир И. Жујевић није овде, Др. Војислав Маринковић за, Д-р Војислав Ст. Вељковић за, Гаврило Николић није овде, Давид Карић није овде, Димитрије Машић није овде, Димитрије Попадић за, Драгић Муцић за, Драгиша Лапчевић против, Д-р Драгољуб Аранђеловић није овде, Драгољуб М. Божиновић за, Драгољуб М. Јоксимовић није овде, Драгољуб С. Илић за, Драгољуб Симић није овде, Д-р Драгољуб Павловић за, Драгомир Драгојловић за, Драгомир Перић није овде, Драгутин Д. Пећић за, Драгутин Т. Васић за, Душан Ђорђевић за, Ђока Ж. Брачинац за, Ђорђе Б. Златковић није овде, Ђорђе Давинић за, Ђорђе Ј. Вуковић није овде, Ђорђе Несторовић није овде, Ђура Јеремић за, Живојин А. Златановаћ за, Живојин Златић за, Живојин Рафајловић за, Живојин С. Тајсић за, Живојин Шобић за, Жика Дачић није овде, Жика Микић није овде, Иван П. Павићевић за, Илија Илић за, Илија Ј. Анђелковић није овде, Илија Јосимовић за, Илија П. Михајловић није овде, Илија Пецић за, Јаша М. Продановић, за Јован Витановић није овде, Јосиф Бојиновић за, Јоца М. Селић за, Јоца П. Јовановић за, Јоца Урошевић за, Коста Л. Тимотијевић није овде, Коста Стојановић за, Костадин Пешић није овде, Крста Д. Марковић није овде, Крста Солуић није овде, Лаза С. Поповић за, поп Лаза Поповић није овде Лазар Симоновић није овде, Љубомир Р. Јовановић за, Малиша Атанацковић није овде, Маринко Ивковић за, Маринко Станојевић за, Марко Ђ. Ђорђевић није овде, Марко Н. Трифковић није овде, Миладин Стефановић за, Милан Исаковић за, Милан Капетановећ за, Милан Марјановић није овде, Д-р Милан Марковић није овде, Милан С. Мостић није овде, Миливоје Башић, за, Милија Батинић није овде, Милинко Ристивојевић није овде, Милован Лазаревић није овде, Милован Сокић није овде, Милоје Ж. Јовановић није овде, Милорад Драшковић за, Милорад М. Павловић није овде, Милорад Пузић за, Милутин П. Драговић није овде, Милутин Павловић није овде, Милутн Станојевић није овде, Милутин Трифуновић за, Милош А. Вучинић није овде, Милош Бранковић за, Милош Трифуновић за, Михајло В. Илић за, Михајло М. Илић за, Михајло Јовановић за, Михајло Минић није овде, Михајло Р. Радивојевић за, Михајло Ст. Петровић није овде, Михајло Срећковић за, Михајло Трифунац није овде, Михајло Шкорић није овде, Д-р Момчило Нинчић за, Настас Благојевић није овде, Настас Н. Петровић за, Недељко Николић није овде, Никодије С. Милетић за, Никола Живановић за, Никола Ђ. Митић за, Никола Марковић није овде, Никола П. Пашић није овде, Никола Поповић није овде, Обрен Вучићевић није овде, Пера Јовановић за, Д-р Пера Јовичић за, Петар Вуксановић за, Радисав Митровић није овде, Радослав Агатоновић за, Радослав Томић за, Рајко Гавриловић за, Ранђел Димитријевић за, Ранко Обрадовић за, Риста Топаловић није овде, Сава А. Бајкић није овде, Светозар Атанацковић за, Светозар К. Ђорђевић за, Светозар Мојковић није овде, Светозар Хаџић за, Сима Златичанин за, Сима Микић није овде, Сима Перић за, Сретен В. Којић за, Сретен С. Милисављевић за, Д-р Станојло Вукчевић за, Стојан Д. Рибарац за, Стојан Костић за, Стојан М. Протић за, Тихомир Д. Драшковић за, Тихомир Константинвић за, Тодор Станковић за, Тома Живанић за, Триша Кацлеровић није овде, Урош Бркић није овде, Урош Лаловић није овде, Урош Ломовић за, Урош Симић није овде, Цветко Филиповић није овде, Чеда А. Костић за, Чеда Гагић за.

Digitized by Google

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Господо, изволите чути резултат гласања. Гласало је свега 88 посланика. За предлог је гласало 87, а један је гласао против предлога. Са овим је коначно усвојен поднесени предлог закона о ванредном кредиту од 300,000.000.

Господо, мало пре сте изабрали 5 чланова за Парламентарни Одбор. Пошто је овим законом, чланом 6. предвиђено 6 чланова, ја вас молим да попуните то шесто место јер тако закон наређује (чује се: Предложите Ви). Ја вам предлажем за шестог члана г. Светозара Атанацковића. Прима ли Скупштина? (Прима).

Објављујем да је за шестог члана изабран г. Светозар Атанацковић.

Господо, као 4-та тачка дневног реда је избор 4 члана за преглед поверљивих кредита.

Затим, као следећа тачка дневног реда избор 20 чланова за преглед рада Извештајног Биро-а у Женеви; за тим избор анкете од 20 чланова по побуни у Топличком округу, и попуна анкете изабране у 1915. год. по злоупотребама при набавкама за српску војску.

С тога дајем $1/4$ часа одмора да се споразумете о кандидатима како би сте брже свршили посао.

(Настаје одмор)

(После одмора)

Председник **Ђока Ж. Брачинац** — Настављамо, господо, прекинуту седницу. На реду је четврта тачка: Избор четири члана за преглед поверљивог кредита.

Има реч г. Чеда Костић.

Чеда Костић. — Допуштате ли, господо, да споразумно предложим лица за одбор за преглед поверљивог кредита (Допуштамо!) Дакле, ја предлажем за тај одбор ова лица: Д-р Станојла Вукчевића, Милорада Драшковића, Д-р Воју Маринковића и Д-р Воју Вељковића.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина предложене кандидате? (Прима). Објављујем да је примљено.

Изволте чути предлог о избору 20 чланова за преглед рада извештајног бироа у Женеви.

Има реч г. Чеда Костић.

Чеда Костић. — За чланове анкете о раду при пошиљци новца, пакета и осталог у канцеларији и обавештајном бироу на Крфу, у Солуну, и у Женеви, ја предлажем ову господу:

1. Мику Радивојевића, 2. Уроша Симића, 3. Михаила Шкорића, 4. Вељу Вукићевића, 5. поп Лазу Поповића, 6. Светозара Атанацковића, 7. Радослава Томића, 8. Миливоја Башића, 9. Стојана Костића, 10. Крсту Солујића, 11. Светозара Мојковића, 12. Тихомира Драшковића, 13. Милију Батинића, 14. Душана Л. Ђорђевића, 15. Милана Бранковића, 16. Рајка Гавриловића, 17. Марка Ђорђевића, 18. Милорада Пузића, 19. Костадина Пешића, 20. Давида Карића.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина предложену господу? (Прима),

Објављујем да је примљено.

На реду је, као шеста тачка дневног реда, избор анкете од 20 чланова по побуни у топличком округу.

Има реч г. Чеда Костић.

Чеда Костић — У анкету о истрази поводом побуне у Топличком округу и осталим крајевима Србије, имала би ући ова господа, коју предлажем:

1. Илија Илић, 2. Никола Марковић, 3. поп Михаило Минић, 4. Гаврило Николић, 5. Радослав Агатоновић, 6. Живојин Рафаиловић, 7. Тодор Станковић, 8. Сретен Милосављевић, 9. Милутин Драговић, 10. Милош Вучинић, 11. Михаило Јовановић, 12. Никола Живановић, 13. Никола Митић, 14. Драгољуб Симић, 15. Михаило Срećковић, 16. Никола Поповић, 17. Лазар Симоновић, 18. Сима Перић, 19. Настас Благојевић 20. Михаило Ст. Петровић,

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина Предложене чланове? (Прима).

Објављујем да је примљено.

На реду је седма тачка: попуна анкете, изабране 1915. год. по злоупотребама при набавкама за српску војску.

Има реч г. Светозар Ђорђевић.

Светозар Ђорђевић. — У анкету коју је Народна Скупштина изабрала још 1915. год. био сам изабран и ја. То је анкета, која има да испита злоупотребе, које су се извршиле при набакама за војску и државу из оног раније одобреног кредита. Та анкета није завршила свој рад и после рата има да га заврши. Како сам ја и у Средишном Одбору, а члан сам и секретар и ове анкете био до сада, то ми је апсолутно немогуће да будем члан на два места и да с успехом радим, и стога молим да се моја оставка прими, а на моје место за члана ове анкете, као члан из наше самосталске групе, да дође г. Драгутин Пећић.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Прима ли Скупштина овај предлог? (Прима).

Објављујем да је примљена.

Чеда Костић. — У тој анкети је био члан одбора г. Милоје Ж. Јовановић и пок. Булић. Ја мислим да на њихова места треба изабрати друге.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Има реч г. Настас Петровић.

Настас Петровић. — Ја сам у једној од претпрошлих седница поднео предлог да Народна Скупштина, враћајући се у земљу, изјави благодарност савезним нацијама, које су примиле избеглу Скупштину и избегли српски народ и учиниле све оно што може друга отаџбина учинити. Прекинут сам био тада, у образложењу тога предлога од председника са напоменом да још није свршен дневни ред који је био пре тога и ја тај предлог нисам довршио. У ствари нема много да дебатујемо о овом предлогу. Ја имам само да напоменем да исто тако као што се мисли да Народна Скупштина треба да изјави благодарност француској и енглеској нацији, исто тако треба изјавити благодарност Америци и осталим савезничким државама, које су помогле и наш избеглички свет и нашу школску омладину и учиниле огромну помоћ српском народу.

Digitized by Google

Мој предлог односи се на све три државе и молим Народну Скупштину да га прими уз поздрав, који ће послати Српска Народна Скупштина савезничким нацијама изјављујући своју захвалност за услуге учињене избегличком народу и Српској Скупштини.

Председник **Ђока Ж. Брачинац.** — Скупштина ће извршити изјављену жељу господина посланика.

Господо, пошто је дневни ред исцрпен, ја мислим да седницу прекинемо.

Молим Скупштину да овласти Председништво, да може потписати протокол ове седнице. (Скупштина овлашћује Председништво).

Ову седницу закључујем, а другу ћу заказати када буде било потребно, у споразуму са Владом. Сада свима народним посланицима желим срећан пут и срећне наступајуће празнике.

Седница је закључена у 7 часова у вече.

Видео секретар,

Пера Јовановић.

Digitized by Google

Digitized by Google